

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๑๙ ตอนที่ ๑๑๘๑ – ๑๑๙๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๑๘๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๒๕

ส. ท่านผู้ฟังเห็น แต่ยังไม่ใช้การเห็นของพระอรหันต์ หรือการเห็นของพระอรหันต์ เพราะถ้าพระอรหันต์เห็น ไม่มีเยื่อใย คือ ความผูกพัน ความพอใจด้วยกิเลสประการใด ๆ ทั้งสิ้น แต่สำหรับผู้ที่ยังไม่ได้ดับกิเลสเป็นสมุจเฉท อาจจะไม่รู้ว่าเมื่อเห็นแล้วมีกิเลส คือ ความไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เป็นโมหมูลจิตบ้าง หรือว่ามี ความพอใจในสิ่งที่กำลังปรากฏ เป็นโลภมูลจิตบ้าง หรือว่ามี ความไม่แช่มชื่น ไม่พอใจในสิ่งที่กำลังปรากฏ เป็นโทสมูลจิตบ้าง ซึ่งไม่พ้นจากตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค โภจณิกสูตร มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกญจนาท อยู่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี ครั้งนั้นแล เป็นเวลาเย็น ท่านพระมหาโกญจนาทออกจากที่พักผ่อนแล้วเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่

ซึ่งได้สนทนาธรรมกันถึงเรื่องจักขุและรูป หูและเสียง จมูกและกลิ่น ลิ้นและรส กายและโผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์และใจ เรื่องเดิม ๆ อีกหรือเปล่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจอีกแล้ว ไม่มีวันที่จะพ้นไปได้ ถ้าเป็นเรื่องของธรรมก็เป็นเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

ขอกล่าวถึงข้อความตอนท้าย **ข้อ ๒๙๘** ก่อน ซึ่งท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ดูกร ท่านโกญจนาท พระเนตรของพระผู้มีพระภาคมีอยู่แท้ พระองค์ก็ทรงเห็นรูปด้วยพระเนตร แต่พระองค์ไม่มีความพอใจรักใคร่เลย พระองค์ทรงมีจิตหลุดพ้นดีแล้ว พระโสตของพระผู้มีพระภาคมีอยู่แท้ พระองค์ก็ทรงฟังเสียงด้วยพระโสต แต่

พระองค์ไม่มีความพอใจรักใคร่ พระองค์ทรงมีจิตหลุดพ้นดีแล้ว พระนาสิกของ
พระผู้มีพระภาคมีอยู่แท้ พระองค์ก็ทรงสูดกลิ่นด้วยพระนาสิก แต่พระองค์ไม่มีความ
พอใจรักใคร่ พระองค์ทรงมีจิตหลุดพ้นดีแล้ว พระชีวหาของพระผู้มีพระภาคมีอยู่แท้
พระองค์ก็ทรงลิ้มรสด้วยพระชีวหา แต่พระองค์ไม่มีความพอใจรักใคร่ พระองค์ทรงมี
จิตหลุดพ้นดีแล้ว พระกายของพระผู้มีพระภาคมีอยู่แท้ พระองค์ก็ทรงถูกต้อง
โผฏฐัพพะด้วยพระกาย แต่พระองค์ไม่มีความพอใจรักใคร่ พระองค์ทรงมีจิตหลุดพ้นดี
แล้ว พระมนัสของพระผู้มีพระภาคมีอยู่แท้ พระองค์ก็ทรงรู้แจ้งธรรมารมณด้วย
พระมนัส แต่พระองค์ไม่มีความพอใจรักใคร่ พระองค์ทรงมีจิตหลุดพ้นแล้ว

ดูกร ท่านโกญจกะ ข้อนี้พึงทราบโดยปริยายนี้ จักขุไม่เป็นเครื่องเกาะเกี่ยว
ของรูป รูปก็ไม่ใช่เครื่องเกาะเกี่ยวของจักขุ ความพอใจรักใคร่เกิดขึ้นเพราะอาศัย
จักขุและรูปทั้งสองนั้น เป็นเครื่องเกาะเกี่ยวในจักขุและรูปนั้น ฯลฯ ใจไม่ใช่เครื่อง
เกาะเกี่ยวของธรรมารมณ ธรรมารมณก็ไม่ใช่เครื่องเกาะเกี่ยวของใจ ความพอใจรัก
ใคร่เกิดขึ้นเพราะอาศัยใจและธรรมารมณทั้งสองนั้น เป็นเครื่องเกาะเกี่ยวในใจและ
ธรรมารมณนั้น ๆ

จบ สูตรที่ ๕

แสดงให้เห็นว่า ไม่มีใครที่จะพ้นไปจากการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การ
ลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส และการคิดนึกทางใจ แต่เวลาคิดนึก คิดนึกด้วยจิตที่
ผูกพันยึดมั่นแค่นั้น ท่านพระสารีบุตรก็คิด พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงคิด
แต่ว่าเป็นผู้ที่จิตหลุดพ้นดีแล้ว เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นดีแล้ว ต้อง
เป็นผู้พิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรม คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

ข้อ ๒๙๗ ท่านพระสารีบุตรกล่าวกับท่านพระโกญจกะว่า

ดูกร ท่านโกญจกะ จักขุจักเป็นเครื่องเกาะเกี่ยวของรูป หรือรูปจักเป็นเครื่อง
เกาะเกี่ยวของจักขุ การอยู่ประพาศพิภพจรยเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ ย่อมไม่
ปรากฏ แต่เพราะจักขุไม่ใช่เครื่องเกาะเกี่ยวของรูป รูปก็ไม่ใช่เครื่องเกาะเกี่ยวของ
จักขุ ความพอใจรักใคร่เกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุและรูปทั้งสองนั้น เป็นเครื่องเกาะ

เกี่ยวในจักขุและรูปนั้น เพราะฉะนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์ โดยชอบ จึงปรากฏ ฯลฯ

แสดงให้เห็นว่า ถ้าจักขุเป็นเครื่องเกาะเกี่ยวของรูป หรือว่ารูปเป็นเครื่องเกาะเกี่ยวของจักขุ ปัญญาไม่สามารถดับกิเลสได้เลย เพราะเมื่อมีตาและรูป ก็ต้องมีเครื่องเกาะเกี่ยวอยู่นั้นตลอดไป แต่เพราะจักขุไม่ใช่เครื่องเกาะเกี่ยวของรูป และรูปไม่ใช่เครื่องเกาะเกี่ยวของจักขุ จึงสามารถอบรมเจริญปัญญาและดับความพอใจที่เกิดขึ้น เกาะเกี่ยวในรูปและในจักขุได้

ข้อ ๒๙๖ ท่านพระสารีบุตรได้อุปมาว่า

ดูกร ท่านโกฏฐิกะ โคดำกับโคขาวเขาผูกติดกันด้วยสายทามหรือด้วยเชือกเส้นเดียวกัน หากจะมีบุคคลใดกล่าวว่า โคดำเกี่ยวเนื่องกับโคขาว โคขาวเกี่ยวเนื่องกับโคดำ ดังนี้ บุคคลนั้นกล่าวชอบหรือ ฯ

ท่านพระโกฏฐิกะตอบว่า

ดูกร ท่านพระสารีบุตร ไม่ใช่อย่างนั้น โคดำไม่เกี่ยวเนื่องกับโคขาว ทั้งโคขาวก็ไม่เกี่ยวเนื่องกับโคดำ โคดำกับโคขาวนั้นเขาผูกติดกันด้วยสายทามหรือด้วยเชือกเส้นเดียวกัน สายทามหรือเชือกนั้นเป็นเครื่องเกี่ยวเนื่องในโคทั้งสองนั้น ฉันทิ ฯ ความยินดีพอใจก็เป็นเครื่องเกี่ยวเนื่องในจักขุและรูป ฉันทิ

ข้อความในพระสูตรทำให้เห็นสภาพธรรมตามความเป็นจริง และจะเห็นพระมหากรุณาจริง ๆ ว่า ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระธรรมตลอด ๔๕ พรรษา ทั้งพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก เพื่อเกื้อกูลกับผู้ที่ไม่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมโดยรวดเร็ว เพราะถ้าเป็นผู้ที่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมโดยรวดเร็วแล้ว ทรงแสดงเพียงสั้น ๆ บุคคลเหล่านั้นก็สามารถบรรลุถึงความเป็นแม้พระอรหันต์ได้ เพราะฉะนั้น ข้อความที่ทรงแสดง มีทั้งเรื่องปรมาตมธรรมอย่างละเอียด และเรื่องของชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถเป็นเครื่องเตือนสติให้ระลึกถึงสภาพของธรรมที่เป็นสัจธรรม คือ ปรมาตมธรรมได้

ขอกล่าวถึงอีกสูตรหนึ่งใน **สังยุตตนิกาย นิทานวรรค ข้อ ๑๔๕** ซึ่งเป็นชีวิตประจำวันของทุก ๆ ท่านในขณะนี้

๘. เจตนาสูตรที่ ๑

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมตั้งใจ ย่อมดำริ และครุ่นคิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นเป็นอารมณ์มกปัจจัยเพื่อความตั้งอยู่แห่งวิญญูณ เมื่อมีอารมณ์มกปัจจัย ความตั้งมั่นแห่งวิญญูณจึงมี เมื่อวิญญูณนั้นตั้งมั่นแล้ว เจริญขึ้นแล้ว ความบังเกิดคือภพใหม่ต่อไปจึงมี เมื่อมีความบังเกิดคือภพใหม่ต่อไปชาติชราและมรณะ โสภปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสจึงมีต่อไป ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ตั้งใจ ไม่ดำริ แต่ยังครุ่นคิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นเป็นอารมณ์มกปัจจัยเพื่อความตั้งอยู่แห่งวิญญูณ เมื่อมีอารมณ์มกปัจจัย ความตั้งมั่นแห่งวิญญูณจึงมี เมื่อวิญญูณนั้นตั้งมั่นแล้ว เจริญขึ้นแล้ว ความบังเกิดคือภพใหม่ต่อไปจึงมี เมื่อมีความบังเกิดคือภพใหม่ต่อไปชาติชราและมรณะ โสภปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสจึงมีต่อไป ความเกิดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

สำหรับผู้ที่บรรลุความเป็นพระอรหันต์แล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ข้อ ๑๔๖

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่ตั้งใจ ไม่ดำริ และไม่ครุ่นคิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นย่อมไม่เป็นอารมณ์มกปัจจัยเพื่อความตั้งอยู่แห่งวิญญูณ เมื่อไม่มีอารมณ์มกปัจจัย ความตั้งมั่นแห่งวิญญูณจึงไม่มี เมื่อวิญญูณนั้นไม่ตั้งมั่นแล้ว ไม่เจริญขึ้นแล้ว ความบังเกิดคือภพใหม่ต่อไปจึงไม่มี เมื่อความบังเกิดคือภพใหม่ต่อไปไม่มี ชาติชราและมรณะ โสภปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสต่อไปจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

ท่านผู้ฟังในขณะนี้ มีทั้งตั้งใจ มีทั้งดำริ มีทั้งครุ่นคิดถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดอยู่ตลอดเวลา ใช่ไหม เพราะฉะนั้น ก็ยังต้องมีวิญญูญาณ เพราะเมื่อมีความตั้งใจ ดำริ และครุ่นคิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นเป็นอารมณ์มัจฉัยเพื่อความตั้งอยู่แห่งวิญญูญาณ

แต่สำหรับพระอรหันต์ ไม่ใช่ที่ท่านจะไม่คิด แต่ท่านไม่ตั้งใจ ไม่ดำริ และไม่ครุ่นคิดถึงสิ่งใด นี่คือความต่างกันเล็กน้อย ๆ ในชีวิตประจำวัน จากสภาพของความ เป็นปุถุชนซึ่งยังมีตัวตน เป็นเรา มีความตั้งใจ มีความตั้งใจ ทุกอย่างยังไม่ได้ ละคลาย ยังไม่ได้เห็นสภาพธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริงว่า แต่ละขณะมีเหตุปัจจัย ประชุมกันจึงเกิดขึ้นเป็นไป โดยไม่มีใครสามารถรู้ขณะต่อไปได้ว่า จะเป็นเห็น หรือว่าจะ เป็นได้ยิน หรือว่าจะ เป็นสุขทุกข์ทางกาย

เพราะฉะนั้น เมื่อมีตัวตนเต็มที่ ย่อมมีทั้งความตั้งใจ มีทั้งความดำริ มีทั้งความครุ่นคิดหมกมุ่นในความคิดเรื่องราวต่าง ๆ จนกว่าจะค่อย ๆ ระลึกถึงลักษณะ ของสภาพธรรม อบรมเจริญปัญญาขึ้น จึงจะค่อย ๆ คลายความตั้งใจ ไม่ว่าจะอะไรจะ เกิดขึ้นไม่สามารถที่จะหยุดคิดได้จริง อาจจะคิดเรื่องที่จะทำอย่างนั้น จะทำอย่างนี้ แต่ในขณะนั้นย่อมรู้ว่า ถึงจะคิดอย่างไร สิ่งที่จะเกิดขึ้นย่อมเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ทั้งสิ้น

บางท่านอาจจะคิดไปที่ไหนสักแห่งหนึ่ง เตรียมการล่วงหน้า ตั้งใจ จงใจ แต่ก็ ไม่ได้ไป เพราะว่ามีอุปสรรคเกิดขึ้น เนื่องด้วยญาติบ้าง หรือว่าเนื่องด้วยธุรกิจบ้าง เพราะฉะนั้น การคิด คิดได้ แต่ว่าสภาพธรรมแต่ละอย่างที่จะเกิดขึ้น ย่อมเป็นไปตาม เหตุตามปัจจัย ถ้าระลึกอย่างนี้เนือง ๆ บ่อย ๆ คิดก็ยังคงคิด แต่ว่ารู้ความจริง ก็ ย่อมคลายความตั้งใจ ความตั้งใจที่จะทำให้รู้สึกผิดหวังหรือว่าเป็นทุกข์ ลดน้อยลงไป เรื่อย ๆ ตามปัญญาที่เกิดขึ้น แต่ถ้ายังมีความเป็นตัวตนมาก ย่อมจะรู้สึกเป็นทุกข์ หรือโศกเศร้าเวลาที่สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามที่ตั้งใจ หรือตามที่คิดหวัง

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า พระอรหันต์กับปุถุชนก็มีความตริ มีคามนึกคิด แต่ต่างกันที่ว่า มีความตั้งใจ กับไม่มีความตั้งใจ ความดำริ ผมคิดว่า พระอรหันต์ก็มี ความตั้งใจ มีความดำริ มีความครุ่นคิด เช่น พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าตอน

เข้ามิด ท่านจะตรวจดูสัตว์โลกทั้งหลายว่า ท่านใดมีอินทรีย์แก่กล้าแล้วท่านจะไปโปรด ในขณะที่ท่านไปโปรด ท่านก็มีความตั้งใจ มีความครุ่นคิด มีความดำริในขณะนั้น

ส. พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ามีเจตนาเจตสิกใหม่ มี มีแน่ ๆ แต่เจตนาเจตสิกของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายไม่ใช่กุศล และอกุศล เป็นอัปปากตะ คือ เป็นชาติกิริยา เจตนาคือสภาพที่ตั้งใจ ไม่เปลี่ยนแปลง ลักษณะ เจตนาเจตสิกมีลักษณะที่ตั้งใจชวนชวนอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น

ให้เห็นความต่างกันของชาติ ของเจตนาของปุถุชนหรือผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์ว่าย่อมเป็นกุศลหรืออกุศลได้ ซึ่งเป็นลักษณะที่ยังคงเป็นความชวนชวน หรือความตั้งใจนั่นเอง แต่สำหรับพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นอัปปากตะ คือ ไม่ใช่กุศลและอกุศล เพราะฉะนั้น ก็ต่างกัน แม้ว่าลักษณะของความตั้งใจยังเป็นเจตนาเจตสิก นี่คือนั่นที่ทุกท่านจะค่อย ๆ พิสูจน์ด้วยตัวเองไปเรื่อย ๆ พร้อมสติที่ระลึก รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ทุกท่านสวดมนต์ ถ้าสติไม่ระลึกก็เป็นลักษณะที่ตั้งใจ ขณะนั้นเป็นสภาพที่กำลังระลึกถึงคำที่เป็นภาษาบาลี พร้อมทั้งจิตที่น้อมระลึกถึงพระคุณ แต่ถ้าสติปฏฐานเกิดระลึก รู้ลักษณะของการที่กำลังคิดถึงพระคุณและคำในภาษาบาลี จะรู้ว่าเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เพียงเท่านี้ก็คลายความตั้งใจหรือความเป็นตัวตนว่า เรากำลังน้อมระลึกถึงพระคุณ และกำลังระลึกถึงคำภาษาบาลีที่เป็นพระพุทธรูป ด้วยการที่รู้ว่าแม้ขณะนั้นเองก็เป็นสภาพนามธรรมที่กำลังคิดคำเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ค่อย ๆ คลายความตั้งใจด้วยความครุ่นคิดด้วยโลภะบ้าง หรือด้วยโทสะบ้าง เพราะว่าสติระลึก และรู้ว่า ในขณะนั้นก็เป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง

เพราะฉะนั้น สำหรับผู้ที่เป็นพระโสดาบันบุคคล เป็นการแน่นอนว่า เมื่ออวิชชา ยังคงมีอยู่ โลภะก็ย่อมเกิดขึ้น โทสะก็ย่อมเกิดขึ้น ในขณะนั้นลักษณะของโลภมูลจิต ไม่ใช่กุศล เป็นลักษณะของความเพติดเพลินินดี สนุกสนาน แล้วแต่ว่าจะพอใจ ในรูปทางตา ในเสียงทางหู ในกลิ่นทางจมูก ในรสที่ปรากฏทางลิ้น หรือว่าใน

โณฏฐัพพะ ซึ่งเป็นชั่วขณะหรือช่วงที่หลงลืมสติ แต่ทันทีที่สติเกิดจะระลึกได้ว่า ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่มีลักษณะอย่างนั้นเกิดขึ้น

นี้สำหรับผู้ที่เป็นพระโสดาบัน และเมื่อปัญญาอบรมเจริญขึ้น ดับกิเลสเพิ่มขึ้น เป็นพระสกทาคามี เป็นพระอนาคามี เป็นพระอรหันต์ ย่อมสมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะที่จะรู้ว่า สภาพธรรมทุกขณะที่ปรากฏเกิดขึ้นเป็นเพราะเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น จึงมีความต่างกัน แม้ว่าเจตนาเจตสิกพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ยังมี แต่เป็นเพียงชาติกิริยา คือ อภัยากตะ ไม่ใช่กุศลธรรม หรืออกุศลธรรมอีกต่อไป

เป็นความละเอียดในชีวิต ซึ่งผู้อบรมเจริญสติปัญญาจะสังเกตและเห็นได้ว่า ขณะที่สติเพิ่มขึ้น ความรู้เพิ่มขึ้น จะละคลายการยึดถือว่าเป็นตัวตนเพราะรู้ว่า แม้ทางใจที่กำลังคิด ก็เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย

กำลังสนุกสนานก็เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย และชั่วขณะเล็กน้อย เพราะสติดังลักษณะของนามธรรมอื่นหรือรูปธรรมอื่นซึ่งเกิดสืบต่อทันที เพราะฉะนั้น ความครุ่นคิด หรือความผูกพัน ความเห็นผิดยึดถือว่าเป็นตัวตนย่อมละคลายลงสำหรับผู้เจริญสติปัญญา และลดลงเป็นลำดับสำหรับผู้ที่เป็นพระอริยบุคคล เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า แม้พระผู้มีพระภาคก็ทรงมีพระมนัสและธัมมารมณ แต่ไม่มีการเกาะเกี่ยว

ถ. ถ้าครุ่นคิดในเรื่องธรรมมาก ๆ ก็น่าจะได้

ส. เป็นกุศล แต่ไม่ใช่ทางที่จะรู้ว่าไม่ใช่ตัวตน ถ้าสติไม่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมอย่างหนึ่งอย่างใด

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังเวลากุศลจิตเกิด ดีใจ ชอบ ใสใหม่ ท่านมีกุศลมาก ปลื้มเพราะว่าเป็นเรา จนกว่าแม้กุศลนั้นก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ข้อความต่อไป เรื่องของอินทรี & อีกหมวดหนึ่ง คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา ซึ่งจะเห็นได้ว่า มีข้อความที่กล่าวถึงการละอินทรี & ด้วยอินทรี &

เพราะว่ารู้แม้สติที่เกิดขึ้น แม้สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญาว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

แต่ถ้ายังอยากจะมีสติมาก ๆ หรือวันนี้สติเกิดมากเหลือเกิน ปลายปลื้มใจ ผสมรวมไปกับความเป็นตัวตน ก็ยังคงเป็นเรา จนกว่าจะรู้ว่า แม้สติ หรือวิริยะ หรือสัทธา หรือสมาธิ หรือปัญญา ก็เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นและดับไปเท่านั้นเอง

เป็นหนทางที่สามารถจะอบรมเจริญได้ แต่ต้องเป็นผู้ที่ละเอียด ซึ่งสติจะต้องละเอียดตามโดยรู้ว่า จะรู้ลักษณะของสภาพที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม ก็ในขณะที่กำลังเห็น ในขณะที่กำลังได้ยิน ในขณะที่กำลังได้กลิ่น ในขณะที่กำลังลิ้มรส ในขณะที่กำลังกระทบสัมผัส ในขณะที่กำลังคิดนึก ในขณะนี้เอง ตามปกติตามความเป็นจริง ถ้าผิดจากปกติ ไม่สามารถดับกิเลสได้

๑๑๘๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๒๕

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค สุธกสูตร อินทริย ๖ ข้อ ๙๐๑ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน คือ จักขุนทริย ๑ โสตินทริย ๑ ฆานินทริย ๑ ชิวหินทริย ๑ กายินทริย ๑ มนินทริย ๑ อินทริย ๖ ประการนี้แล

อีกหมวดหนึ่ง คือ เวทนา ๕ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค สุขินทริยวรรคที่ ๔ สุธกสูตร ว่าด้วยอินทริย ๕ ข้อ ๙๑๔ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ สุขินทริย ๑ ทุกขินทริย ๑ โสมนัสสินทริย ๑ โทมนัสสินทริย ๑ อูเปกขินทริย ๑ อินทริย ๕ ประการนี้แล

ซึ่งทุกท่านมีครบ ขณะนี้เป็นอินทริยไฉนสำหรับเวทนา ถ้าสติไม่เกิดจะรู้ได้ไหม และถ้าสติเกิด รู้ได้ไหม รู้จริง ๆ หรือยังสงสัยว่า เวทนาอยู่ที่ไหน เพราะเป็นนามธรรม ถ้าเป็นสุขเวทนาทางกาย เวลาที่กระทบสัมผัสและรู้สึกสบายก็ยังรู้ได้ หรือเวลาที่เป็นทุกข์เวทนาทางกาย เวลาที่กระทบสัมผัสและเจ็บ ปวด เมื่อย เป็นทุกข์ก็ยังรู้ได้ หรือเวลาที่ดีใจ ได้ข่าวดี เห็นสิ่งที่ชอบ ได้รสที่อร่อย ก็ยังรู้ได้ หรือเวลาที่เสียใจ น้อยใจ ความรู้สึกในขณะนั้นไม่ใช่สุข เป็นทุกข์ทางใจ ก็ยังรู้ได้ แต่เวลานี้อุเบกขาเวทนาอยู่ที่ไหน ยากที่จะรู้ใช่ไหม ถ้าไม่ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่ดีใจ ไม่ใช่เสียใจ ก็คือความรู้สึกเฉย ๆ แต่อย่าพยายามหาที่ตั้งว่าอยู่ตรงไหน ซึ่งไม่ใช่ตรงหนึ่งตรงใดของกายทั้งสิ้น เพราะถ้าเป็นตรงส่วนหนึ่งส่วนใดทางกาย ต้องเป็นสุขเวทนาหรือทุกข์เวทนาเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ทางตาในขณะที่เห็น ตามความเป็นจริงเป็นอุเบกขาเวทนา แต่โดยมากเวลาเห็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจ ไม่สามารถรู้ลักษณะของอุเบกขาเวทนา แต่รู้ลักษณะของโทมนัสเวทนา ไม่ได้รู้เจ็บ แต่ไม่ชอบ และไม่แสบร้อน ในขณะที่เห็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจ เพราะฉะนั้น ในขณะที่นั้นก็ยากที่จะรู้ลักษณะของอุเบกขา คือ ความรู้สึกที่ไม่สุข ไม่ทุกข์ แต่เวลาที่เป็นความไม่แสบร้อนหรือไม่พอใจ ขณะนั้นเป็นสภาพของโทมนัสเวทนา พอที่จะรู้ได้ และอย่าลืมว่า ต้องเป็นผู้ที่ละเอียดจึงสามารถละการยึดถือเวทนาว่า เป็นตัวตนได้

ถ. เรื่องอุเบกขาเวทนา มีหลายอาจารย์กล่าวว่า อุเบกขาในโลกมุขจิตกับอุเบกขาในโมหมุขจิตไม่เหมือนกัน อุเบกขาในโมหมุขจิต ไม่สุข ไม่ทุกข์ แต่อุเบกขาในโลกมุขจิต มีสุขนิด ๆ ไม่ใช่ไม่สุขไม่ทุกข์ แต่มีความสุขอยู่นิดหน่อยซึ่งไม่ชัดเจน เรียกว่า อุเบกขาในโลกมุขจิต

ส. สุขนิด ๆ นั้น เวทนาอะไร

ถ. ต้องเป็นสุขเวทนา ตามความคิดเห็นของผม

ส. เพราะฉะนั้น ไม่ใช่อุเบกขา ถ้าเป็นสุขนิด ๆ เป็นอุเบกขาไม่ได้ เพราะอุเบกขาต้องตายตัวว่า อทุกข์มสุข สุขคือสุข ทุกข์คือทุกข์ จะเอาสุขนิด ๆ มาเป็นอุเบกขาไม่ได้

ถ้ามีการสังเคราะห์สภาพของเวทนา ๕ โดยประการที่ต่างกันเป็นสุขและทุกข์ อุเบกขาเวทนาสังเคราะห์ในสุขเวทนา เพราะไม่ได้ทำให้เกิดความทุกข์หรือความเดือดร้อน แต่โดยสภาพของเวทนาแล้ว อุเบกขาต้องเป็นอุเบกขา

เพราะฉะนั้น ถ้าจะแสดงเวทนาโดยสังเคราะห์ให้เป็นเพียง ๒ อย่าง คือ สุขและทุกข์ อุเบกขาเวทนาสังเคราะห์ในสุขเวทนาได้ แต่ไม่ได้หมายความว่า สุขนิด ๆ เป็นอุเบกขา สุขนิด ๆ ก็ยังคงเป็นสุข ทุกข์นิด ๆ ก็ยังคงเป็นทุกข์ เสียใจหน่อย ๆ ก็ยังคงเป็นโทมนัส ดีใจนิดหน่อยก็ยังคงเป็นโลภมโน

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค โสตาปันนสูตร ข้อ ๙๑๕ - ข้อ ๙๑๖
มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ สุขอินทรีย์ อุpekขินทรีย์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดอริยสาวกผู้ซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง อริยสาวกนี้ เราเรียกว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องต้น

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้ใดยังไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของเวทนา ให้ทราบว่ายังกฎีกาที่จะถึงความเห็นพระโสดาบันบุคคล ถึงได้แน่ ถ้าสติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม อย่าเบื่อ อย่าทอดทิ้ง อย่าเป็นผู้ที่ประมาท และขณะใดที่สติเกิดขึ้น ก็ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยไม่เลือก โดยไม่เจาะจง ซึ่งวันหนึ่งจะระลึกถึงลักษณะของเวทนาได้ตามความเป็นจริง

การดับความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน จะเห็นได้ว่า เป็นเรื่องละเอียดที่ปัญญาจะต้องเจริญ ศึกษาถึงลักษณะของสภาพธรรม พร้อมสติโดยละเอียดจริง ๆ ไม่ใช่ว่าจะรู้ลักษณะของนามธรรมบางนามธรรม หรือ รูปธรรมบางรูปธรรมก็เป็นพระโสดาบันได้ ถ้าเป็นผู้ที่ตรงต่อตามความเป็นจริงจะรู้ว่า ถ้าระลึกเพียงลักษณะของบางนามบางรูป ยังสงสัยอีกมากในนามอื่นรูปอื่นที่เกิดขึ้น ปรากฏในชีวิตประจำวัน

ข้อความใน **สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค วิภังคสูตรที่ ๑ ว่าด้วยการ จำแนกอินทรีย์ ๕** แสดงให้เห็นชัดว่า สุขเวทนาเป็นอย่างไร ทุกขเวทนาเป็นอย่างไร อุเบกขาเวทนาเป็นอย่างไร ไม่ใช่ว่าสุขชนิด ๆ ก็เป็นอุเบกขา

ข้อ ๙๒๕ – ข้อ ๙๓๐

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ สุขอินทรีย์ ... อุpekขินทรีย์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็สุขอินทรีย์เป็นไฉน ความสุขทางกาย ความสำราญทางกาย เวทนาอันเป็นสุขสำราญเกิดแต่กายสัมผัส นี้เรียกว่า สุขอินทรีย์

กำลังมีสุขขินทรีย์หรือเปล่า ลมพัดอ่อน ๆ เย็นสบาย พิสูจน์ธรรมได้ทันที นี่คือ
สุขขินทรีย์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขินทรีย์เป็นไฉน ความทุกข์ทางกาย ความไม่สำราญ
ทางกาย เวทนาอันเป็นทุกข์ไม่สำราญเกิดแต่กายสัมผัส นี่เรียกว่า ทุกขินทรีย์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็โสมนัสสินทรีย์เป็นไฉน ความสุขทางใจ ความสำราญ
ทางใจ เวทนาอันเป็นสุขสำราญเกิดแต่มนัสสัมผัส นี่เรียกว่า โสมนัสสินทรีย์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็โทมนัสสินทรีย์เป็นไฉน ความทุกข์ทางใจ ความไม่
สำราญทางใจ เวทนาอันเป็นทุกข์ไม่สำราญเกิดแต่มนัสสัมผัส นี่เรียกว่า โทมนัสสิน-
ทรีย์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็อุpekขินทรีย์เป็นไฉน เวทนาอันสำราญก็ไม่ใช่ ไม่ใช่
ความสำราญก็ไม่ใช่ ทางกายหรือทางใจ นี่เรียกว่า อุpekขินทรีย์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล

จบ สูตรที่ ๖

ท่านผู้ฟังลุกขึ้นเดินไปหยิบหนังสือสักเล่มหนึ่ง เวทนาเป็นอะไร สุขชนิด ๆ หรือว่า
เฉย ๆ ขณะนั้นเป็นโลภมูลจิต สุขชนิด ๆ หรือว่าเฉย ๆ จะตอบว่าอย่างไร จะสุขชนิด ๆ
บ้างได้ไหม ก็ได้ เพราะฉะนั้น แล้วแต่สภาพธรรมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ไม่ได้
หมายความว่าต้องเป็นอุpekขาตลอดเวลา จะมีความสุขชนิด ๆ ก็ได้ หรือจะมีโสมนัส
หน่อย ๆ ก็ได้ หรือจะรู้สึกเฉย ๆ ก็ได้ เพราะฉะนั้น จิตของแต่ละคนไม่ใช่ว่าต้อง
เหมือนกับเครื่องมือวิทยาศาสตร์ที่ผลิตออกมาเหมือนกันหมดในขณะที่ทำอย่างหนึ่ง
อย่างใด ต้องแล้วแต่การสะสมของแต่ละคน ถ้ากำลังโสมนัสที่จะได้อ่านพระไตรปิฎก
เล่มหนึ่งเล่มใด ขณะที่เดินไปจิตประกอบด้วยโสมนัสเวทนาจึงได้ หรือจะเดินไปอ่าน
หนังสือพิมพ์ หนังสือนวนิยายที่สนใจ ขณะนั้นอาจจะดีใจพอใจที่จะได้อ่านเรื่องที่
ต้องการจะอ่านก็ได้

เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่ ไม่มีใครสามารถหยั่งรู้ถึงจิตของบุคคลอื่น หรือแม้แต่
จิตของบุคคลนั่นเอง ถ้าสติปัญญาไม่เกิดก็ไม่สามารถรู้ได้ว่า ขณะที่กำลังกระทำ

สิ่งหนึ่งสิ่งใดในชีวิตประจำวัน เวทนาในขณะนั้นเป็นโสมนัส หรือโทมนัส หรืออุเบกขา แต่ถ้าวะลึกรู้บ่อย ๆ เนือง ๆ ก็สามารถทราบได้

สำหรับเวทนาซึ่งเป็นความรู้สึก เกิดกับจิตทุกขณะ แต่ก็ยากที่จะระลึกรู้ ลักษณะสภาพของเวทนาที่กำลังมีอยู่ในขณะนี้ เพราะไม่ว่าจะกำลังเห็น หรือกำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น หรือกำลังคิดนึกเรื่องราวต่าง ๆ ถ้าสติไม่เกิดขึ้นแม้ว่าเวทนาจะเกิดตามเหตุตามปัจจัย แต่ยากที่จะรู้ว่า ความรู้สึกแต่ละอย่างที่เกิดขึ้นนั้น เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยเพียงชั่วขณะแล้วก็ดับ ไม่ยั่งยืน เช่นเดียวกับสภาพธรรมทั้งหลาย ซึ่งเกิดขึ้นและดับไปอย่างรวดเร็ว

เพราะฉะนั้น จะเห็นพระมหากรุณาคุณของพระผู้มีพระภาคที่ทรงแสดงธรรมทุกประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของจิต หรือว่าเรื่องของเวทนาที่เป็นเจตสิก ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่เกิดกับจิตโดยนัยต่าง ๆ เพื่อเกื้อกูลให้ระลึกรู้ว่า สภาพธรรมแต่ละอย่าง ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ทรงพระมหากรุณาแสดงไว้โดยละเอียดทั้ง ๓ ปิฎก เพื่อที่จะให้สตรัสรู้ลักษณะของเห็น หรือเวทนาซึ่งเกิดกับสภาพที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ แม้ว่าขณะนี้ได้ยินได้ฟังแล้ว ก็ยังไม่ระลึกถึงลักษณะของความรู้สึกที่กำลังเกิดกับจิตที่เห็น แต่อาศัยการฟังบ่อย ๆ ฟังอีกเรื่อย ๆ จนกว่าจะรู้ว่าสภาพธรรมที่ปรากฏมีจริง และไม่ว่าจะเป็นสภาพธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น สติย่อมระลึกได้ แทนที่จะให้สภาพธรรมแต่ละขณะผ่านไปโดยสติไม่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ เลย

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค วิภังคสูตรที่ ๓ ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ ย่นเข้าเป็น ๓ ข้อ ๙๔๖ – ข้อ ๙๔๘ มีข้อความว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น สุขินทรีย์และโสมนัสสินทรีย์ ฟังเห็นว่าเป็นสุขเวทนา.

ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น ทุกขินทรีย์และโทมนัสสินทรีย์ ฟังเห็นว่าเป็นทุกข์เวทนา.

ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น อุเบกขินทรีย์ ฟังเห็นว่าเป็นอทุกขมสุขเวทนา

อินทรีย์มี ๕ ประการนี้ เป็น ๕ แล้วย่นเข้าเป็น ๓ เป็น ๓ แล้วขยายออกเป็น ๕ ก็ได้ โดยปริยาย ด้วยประการดังนี้แล

ท่านผู้ฟังท่านหนึ่งสงสัยว่า อุเบกขาเวทนาจะรู้ได้อย่างไร เพราะตัวท่านเองนั้น เวลาที่สุขเกิดขึ้นหรือโสมนัสดีใจเกิดขึ้นท่านรู้ได้ หรือเวลาที่เป็นทุกข์ทางกาย เจ็บปวด เมื่อย ก็รู้ได้ แต่ว่าวันหนึ่ง ๆ ไม่เคยระลึกถึงลักษณะสภาพของความรู้สึกเฉย ๆ เพราะฉะนั้น ดูเหมือนจะไม่มีความรู้สึกเฉย ๆ ในวันหนึ่ง ๆ

ก็ได้เรียนถามท่านว่า ดูเก้าอี้ธรรมดาสักตัว รู้สึกอย่างไร ซึ่งเป็นเครื่องแสดงให้รู้ว่า ในขณะที่นั้นเป็นเพียงความรู้สึกเฉย ๆ ไม่ได้เกิดความรู้สึกยินดียินร้ายในสิ่งที่ปรากฏขณะใด ขณะนั้นเป็นลักษณะของความรู้สึกเฉย ๆ

ถ้าไม่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่มีปรากฏตามปกติ ปัญญาย่อมไม่เจริญ และไม่ใช้หนทางที่จะทำให้สามารถดับกิเลสที่ติดถือสภาพธรรมเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค เวทนาสูตร เวทนา ๓ มีข้อความว่า

ข้อ ๓๒๗

สาวัดถีนันทน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ อย่างนี้แล

ทันทีที่ฟังพระธรรม ในขณะที่เข้าใจความหมายนั้น สติอาจจะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ได้ยินทันทีได้ในวันหนึ่ง ถ้าไม่ใช่ในขณะนี้

ข้อความต่อไป **ข้อ ๓๒๘**

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละเวทนา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

แสดงให้เห็นว่า ในการเจริญอริยมรรคที่ประกอบด้วยองค์ ๘ จะต้องเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละเวทนา ๓ อย่างนี้แล

แต่ที่ยังไม่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรจะต้องละ เพราะยังไม่รู้การเกิดดับของเวทนา ซึ่งความจริงแล้ว เวทนาไม่ว่าสุขก็ชั่วขณะหนึ่ง ทุกข์ก็ชั่วขณะหนึ่ง อูเบกขาที่ชั่วขณะหนึ่ง โสมนัสหรือโทมนัสก็ชั่วขณะหนึ่งเท่านั้นเอง ที่ว่าเท่านั้นเองหมายถึงว่า ขณะใดที่เกิดขึ้นและดับไป ดับไปจริง ๆ หดไปจริง ๆ เวทนาใหม่ที่เกิดไม่ใช่เวทนาเก่า เพราะฉะนั้น ไม่ว่าใครจะมีทุกข์ทางกาย ถ้าสติระลึกรู้จริง ๆ ขณะนั้นจะเห็นได้ว่า ทุกขเวทนาต้องดับ เพราะในขณะที่เห็น เวทนาไม่ใช่ทุกข์ แต่เป็นอูเบกขาเวทนา บางท่านมีทุกข์เวทนาทางกายมาก รู้สึกว่าเจ็บปวดนานอยู่ตลอดเวลา ไม่ได้บรรเทา หรือหายไปเลย ก็เพราะสติไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมอื่น เช่น ในขณะที่กำลังเห็น เป็นต้น หรือว่าในขณะที่กำลังได้ยิน เพียงชั่วขณะที่ได้ยินจริง ๆ ขณะนั้นเป็นอูเบกขาเวทนา

ถ้าปวดเจ็บ เป็นไข้ เป็นทุกข์ทางกาย และสติระลึกรู้ จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ต่างกัน แต่ต้องอาศัยสติระลึกรู้จึงสามารถรู้ได้ว่า สภาพธรรมแต่ละอย่างไม่เที่ยง แม้แต่ทุกข์เวทนาซึ่งปรากฏเสมือนว่าไม่ดับหรือว่าไม่บรรเทาเลย

เวทนาสูตร เวทนา ๓ ข้อ ๘๓๕ – ข้อ ๘๓๖ มีข้อความที่เกี่ยวกับเวทนา ซึ่งเป็นอินทริยปัจจัยว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้แล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิต

ในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เพื่อกำหนดรู้
เวทนา ๓ ประการนี้แล

จบ สูตรที่ ๙

เป็นอนุสาสนีเช่นเดียวกัน คือให้ทราบว่ อริยมรรค ๘ และสติปัฏฐาน ๔ นั้น
อย่างเดียวกัน ไม่ได้แยกกัน

๑๑๘๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๒๕

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค อรหันตสูตร พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเหตุเกิดของเวทนา ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกท่านเคยได้ยินได้ฟังมาแล้วบ่อย ๆ นั่นเอง

สภาพธรรมทั้งหลายย่อมอาศัยปัจจัยปรุงแต่งจึงเกิดขึ้นได้ และสำหรับเวทนาก็ต้องอาศัยผัสสะที่กระทบ แล้วแต่ว่าจะเป็นทวารหนึ่งทวารใดเป็นปัจจัย ในขณะนี้อะไร ทางตาผัสสะกระทบเวทนาอะไร ทางหูผัสสะกระทบ จิตได้ยินเสียงเวทนาอะไร ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ โดยนัยเดียวกัน

ข้อความดูเหมือนซ้ำกัน แต่ถ้าไม่เจริญสติปัฏฐานไม่สามารถรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ได้

อรหันตสูตร ข้อ ๙๕๐

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สุขินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุเหล่านั้นสบายกายก็รู้ชัดว่าสบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ สุขินทรีย์ ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป

ยังไม่ได้รู้อย่างนี้ใช่ไหม เพียงแต่รู้ว่าสบายกาย แต่ยังไม่รู้ชัดว่า เพราะผัสสะเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นแหละทำให้เกิดความสบายกายขึ้น และยังไม่รู้ชัดว่า ผัสสะเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่สัมผัสนั้น คือ สุขินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป แต่ว่าการอบรมเจริญปัญญา ต้องให้ถึงความรู้ชัดในการเกิดขึ้นและดับไปของเวทนา คือ ความรู้ลึกด้วย

ข้อความต่อไป เป็นเรื่องของทุกข์เวทนาโดยนัยเดียวกัน ซึ่งเป็นชีวิตประจำวัน ตลอดไปจนถึงโสมนัส โทมนัส และอุเบกขาเวทนา

ข้อ ๙๕๕

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนไม้ ๒ อันเสียดสีกัน จึงเกิดความร้อน เกิดไฟขึ้น เพราะแยกไม้ ๒ อันนั้นเองให้ออกจากกันเสีย ความร้อนที่เกิดเพราะความเสียดสีย่อมดับสงบไป ฉะนั้น สุขินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุเหล่านั้นสบายกายก็รู้ชัดว่าเราสบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะ คือ สุขินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป ...

ตลอดไปจนถึงทุกข์เวทนา โสมนัสเวทนา โทมนัสเวทนา และอุทกขมสุขเวทนา คือ อุเบกขินทรีย์

ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องอินทรีย์ปัจจัย ก็เพื่อการจัดกระจายสิ่งที่เคยรวมกันติดกันจนเสมือนเป็นสิ่งเดียวกันออกให้เห็นว่า เป็นลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างแต่ละทาง ซึ่งอาศัยเหตุปัจจัยแต่ละอย่างแต่ละทางเกิดขึ้น ถ้ายังแยกไม่ออกก็ยังมีความเป็นตัวตน และไม่มีหนทางที่จะรู้ว่า สภาพธรรมเกิดดับเพราะฉะนั้น จึงได้ทรงแสดงอินทรีย์ปัจจัย เริ่มตั้งแต่อินทรีย์ ๖ ซึ่งแสดงให้เห็นความแยกขาดออกจากกันของแต่ละทวาร ตลอดจนกระทั่งถึงเวทนา ความรู้สึก ซึ่งอาศัยแต่ละทวารเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น เวทนาทางตาก้อย่างหนึ่ง ทางหูก็อย่างหนึ่ง ทางจมูกก็อย่างหนึ่ง ทางลิ้นก็อย่างหนึ่ง ทางกายก็อย่างหนึ่ง ทางใจก็อย่างหนึ่ง โดยอาศัยเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดขึ้นต่าง ๆ กัน

ข้อความในอรรถกถาแสดงอุปมาไว้มาก ซึ่งจะต้องพิจารณาเพื่อให้สติระลึกได้ เช่น ข้อความใน **สัมโมหวิโนทนี อรรถกถา พระวิภังคปกรณ์ วรรณานันทเทศ แห่งญาณ** มีข้อความว่า

จริงอยู่ ถ้าจักขุวิญญาณประมวลมาซึ่งสีเป็นอารมณ์ อันต่างด้วยสีเขียวเป็นต้น

ในขณะที่เอง จักขุวิญญาณกำลังเห็นสีต่าง ๆ หนูไม่มีทางที่จะเห็นสี จมูกไม่มีทางที่จะเห็นสี เพราะฉะนั้น ที่ทุกท่านคิดว่า กำลังเห็นสีต่าง ๆ ในขณะนี้ ก็เพราะจักขุวิญญาณประมวลมาซึ่งสีเป็นอารมณ์ อันต่างด้วยสีเขียวเป็นต้น เช่น ในขณะนี้

ข้อความต่อไป

แล้วพึงมอบให้แก่โสตินทรีย์ว่า เชิญเกิด ท่านจงกำหนดสีนั้น จงชี้แจงซึ่งอารมณ์นั้นว่าชื่ออะไร ดังนี้

นี่เป็นคำอุปมาว่า ถ้าจักขุวิญญาณเห็นแล้ว ก็บอกหรือว่ามอบให้แก่โสตินทรีย์ว่า เชิญเกิด ท่านจงกำหนดสีนั้น จงชี้แจงซึ่งอารมณ์นั้นว่าชื่ออะไร ดังนี้

อย่าลืม จักขุวิญญาณเห็น ในขณะที่กำลังเห็น จักขุวิญญาณจะบอกใครได้ ไหมว่าเห็นอะไร เป็นไปไม่ได้เลย ไม่ใช่หน้าที่ของจักขุวิญญาณ จักขุวิญญาณเพียงเห็น ไม่ว่าจะเห็นสีอะไรทั้งนั้น จะเป็นสีที่วิจิตรต่างกันสักเท่าไร จักขุวิญญาณเห็นทั้งหมด เห็นได้ เป็นสภาพธรรมอย่างเดียวที่สามารถรู้ความต่างกันของสิ่งที่ปรากฏทางตา เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าจักขุวิญญาณจะ มอบให้แก่โสตินทรีย์ว่า เชิญเกิด ท่านจงกำหนดสีนั้น จงชี้แจงซึ่งอารมณ์นั้นว่าชื่ออะไร ดังนี้ เช่น นีสีเขียว นันสีขานันสีน้ำตาล หรือสีอะไรก็แล้วแต่

ข้อความต่อไป

แม้เว้นจักขุวิญญาณเสียแล้ว พึงกล่าวธรรมดาเฉพาะหน้าอย่างนี้ว่า (คือ พุดตรง ๆ) แน่ะ อันธพาล ท่านค้นหาอยู่สักร้อยปีก็ตาม สักพันปีก็ตาม เว้นจากเรา (จักขุวิญญาณ) ท่าน (โสตวิญญาณ) จักทราบสีนั้นได้ที่ไหน ท่านจงนำสีนั้นมา จงน้อมไปที่จักขุประสาท เราจักรู้ซึ่งอารมณ์นั้น จะเป็นสีเขียวหรือสีเหลืองก็ตามที่ ก็เพราะนั้นมีชีวิตสัจของธรรมอื่น นั่นเป็นวิสัยของเราเท่านั้น

เป็นอย่างนี้จริง ๆ ใช่มั้ย ถ้าระลึกถึงลักษณะของเห็น ต่อให้ใครมาพรรณนา เรื่องสีต่าง ๆ วิจิตรสักเท่าไรก็ตาม ถ้าจักขุวิญญาณไม่เกิดขึ้นเห็น ก็ไม่มีใครสามารถ จะรู้แจ้งในสีนั้นได้ เพราะว่าลักษณะของวิญญาณ คือ สภาพธรรมที่รู้แจ้งอารมณ์ของตน ๆ ไม่ใช่รู้แจ้งอารมณ์อื่นซึ่งไม่ใช่อารมณ์ของตน เสียงจะมีมากมายสักเท่าไรก็ตาม โสตวิญญานเป็นสภาพที่รู้แจ้งอารมณ์ของตน คือ รู้แจ้งเฉพาะเสียง

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ธรรมทั้งหมดที่ได้ฟังเป็นเรื่องธรรมดาในชีวิตประจำวัน แต่ว่าทรงแสดงโดยนัยต่าง ๆ ทั้งข้อความโดยตรงจากพระไตรปิฎก และอรรถกถา เพื่อให้รู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพื่อสติระลึก และได้ประจักษ์แจ้งว่า อินทรีย์แต่ละอินทรีย์ปรากฏเพราะมีปัจจัยทำให้เกิดขึ้นแต่ละทางเท่านั้นเอง และก็ดับไป

ในขณะที่กำลังนั่งอยู่ในขณะนี้ ก็ดับไปนับไม่ถ้วน ทางตาเห็น ทางหูได้ยิน ทางใจก็คิดนึก เวทนาแต่ละชนิดก็เกิดขึ้นกับจิตแต่ละประเภท และดับไป เพราะฉะนั้น ขณะนี้เองมีสภาพธรรมซึ่งยังคงเกิดดับเพราะเหตุปัจจัยที่จะให้สติระลึก

ถ. ปกติจักขุวิญญาณสามารถเห็นเพียงรูปารมณ์ ใช่มั้ย จักขุวิญญาณ ๒ ดวงนี้ มีปรมาตถ์เป็นอารมณ์ แต่สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีขาว เป็นบัญญัติ จักขุวิญญาณบอกว่าสามารถรู้สีแดง สีขาวได้ จะไม่เกินความจริงไปหรือ

ส. สีแดงปรากฏทางไหน

ถ. รู้ได้ทางตา

ส. ใครเห็นสีแดง

ถ. ต้องเป็นวิถิจิต

ส. สีแดงปรากฏทางไหน

ถ. ปรากฏทางตา

ส. สีแดงกระทบอะไรจึงปรากฏทางตา ยังไม่ได้เรียกชื่อว่าสีแดง เพราะว่า จักขุวิญญาณก็ดี โสตวิญญานก็ดี ฆานวิญญานก็ดี เหล่านี้ ไม่สามารถรู้ชื่อใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่สามารถจะทำกรรมใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่สามารถเข้าฌาน ไม่สามารถออกจาก

มาน ไม่สามารถรู้แจ้งนิพพาน แต่ว่าวิญญูณ ๕ แต่ละวิญญูณนั้น สามารถรู้แจ้งเฉพาะในอารมณ์ของตน ๆ เพราะฉะนั้น ที่กำลังเห็นว่าเป็นสีแดง ควรทราบว่าการปรากฏทางตาแน่นอน และต้องกระทบกับจักขุปสาทจึงปรากฏ สภาพที่เห็นสี คือเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตาโดยที่ไม่ได้เรียกชื่อ อย่าลืม ไม่ได้เรียกว่า สีแดง สีเขียว แต่เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ที่จะไม่ให้สีแดง สีเขียวปรากฏทางตา จะให้ปรากฏทางไหน

เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจความหมายลักษณะของรูปารมณฺว่า ที่ชื่อว่ารูปารมณฺหมายถึงสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา สิ่งใดก็ตามที่ปรากฏทางตา สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาไม่ต้องเรียกชื่อ ไม่ต้องบอกว่าแดง ไม่ต้องบอกว่าเขียว และสิ่งที่ปรากฏทางตาก็ไม่ได้มีสีเขียว ไซ้ไหม

ถ. สีต่าง ๆ มีมาก แต่สีทั้งหมดเป็นอุปาทายรูปซึ่งเกิดกับมหาภูตรูป ไม่ว่าจะเป็นสีเหลือง สีแดง สีเขียว สีต่าง ๆ อาศัยมหาภูตรูปเกิด แต่ที่ปรากฏทางตาเป็นรูปารมณฺซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่า สี แต่ไม่ได้บอกว่า เป็นสีแดง สีเขียว และที่จิตสามารถจะรู้ว่า สีแดง สีเขียว ก็ต้องเป็นขณะแล้ว ไซ้ไหม

สุ. ไม่ใช่ ทางตาที่กำลังเห็นในขณะนี้ ไม่ได้ติดปกติ

ถ. แต่ว่าทางตาที่กำลังเห็น จักขุวิญญูณเกิดขึ้นแล้วดับไป วิบากจิต เช่น สัมปฏิจฉันนะ สันติระณะเกิดขึ้นมีสีนั้นเป็นอารมณ์ ยังไม่ได้รู้ว่า เป็นสีแดง สีเขียว

สุ. สิ่งที่กำลังปรากฏเป็นปกติ เห็นได้โดยจักขุปสาท

ถ. เห็นได้โดยจักขุปสาท แต่ไม่ได้รู้โดยจักขุปสาท ไซ้ไหม

สุ. รู้ชื่อ ไม่ใช่รู้โดยจักขุปสาท แต่เห็น ต้องเห็นด้วยจักขุวิญญูณโดยอาศัยจักขุปสาท

ถ. ไซ้ เวลาเห็นจะต้องเห็นด้วยจักขุวิญญูณ แต่ที่รู้ว่าเป็นสีต่าง ๆ ต้องที่ขณะ ที่รู้ว่า สีแดง สีเขียว ไม่ใช่จักขุวิญญูณรู้ไซ้ไหม

สุ. เห็นสิ่งที่กำลังปรากฏ จะเปลี่ยนสีของสิ่งที่กำลังปรากฏไม่ได้ ถ้าคิดว่าการรู้สีแดง สีเขียว จะต้องรู้ทางใจ ต้องหมายความว่า ขณะนี้สีแดงสีเขียวไม่ปรากฏ แต่ไปปรากฏทางใจ แต่นี่ไม่ใช่อย่างนั้น ทางใจรับสิ่งที่ปรากฏทางตาต่อในวาระแรกที

เกิดขึ้นหลังจากที่จักขุทวาริกจิตดับไปหมดแล้ว ภวังคจิตเกิดขึ้น จิตที่รู้อารมณ์ทางมโนทวารเกิดต่อ รับรู้สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาอย่างนี้ต่อ ยังไม่ได้เรียกชื่ออะไรเลย จึงจะเป็นสภาพธรรมตามความเป็นจริง มิฉะนั้นการเห็นอย่างนี้ คือ เห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาจะเป็นอย่างหนึ่ง และทางใจไปรู้สีสนัณณะอื่นอีกได้อย่างไร ในเมื่อทางตาเห็นอย่างไร ทางใจก็รับรู้สิ่งที่ปรากฏนั้นเองต่อ

ถ. ที่ว่าจักขุวิญญาณเห็นสี หมายความว่าเห็นตามธรรมดาธรรมชาติของสิ่งที่ปรากฏ จะเป็นอะไรก็แล้วแต่ จะต้องเห็นเป็นธรรมชาติอย่างนั้นใช่ไหม

ส. ปกติ

ถ. ไม่ได้แยกว่า สีแดง สีเหลือง สีเขียว สีดำ อะไรอย่างนั้น

ส. เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ตอนหนึ่ง ใช่ไหม สิ่งที่ปรากฏทางตาในขณะนี้ เป็นสีหรือเปล่า หรือว่าไม่เป็น

ถ. เป็น

ส. เพราะฉะนั้น จักขุวิญญาณเห็นทุกอย่างที่ปรากฏทางตาตามปกติ แต่ไม่ได้นึกคิดถึงรูปร่างสัณฐานของสิ่งที่ปรากฏทางตา เพราะจักขุวิญญาณทำกิจเดียว คือ กิจเห็นเท่านั้น จิตอื่นไม่ได้ทำกิจนี้

ถ. ทางตาส่วนใหญ่มักจะเข้าใจว่า ทางตาเห็นคน ไม่ให้รู้ว่าเป็นคน เห็นสัตว์ไม่ให้รู้ว่าเป็นสัตว์ เห็นสิ่งของไม่ให้รู้ว่าเป็นสิ่งของ เห็นดอกไม้ต้นไม้ ก็ไม่ให้รู้ว่าเป็นดอกไม้ต้นไม้ ให้เห็นแต่เพียงสี อย่างนี้จะถูกหรือเปล่า

ส. ถ้าพยายามอย่างนั้น จะชื่อว่าปัญญา หรือว่าตัวตนกำลังบังคับ นี่เป็นข้อปฏิบัติที่ต่างกัน ถ้าเป็นข้อปฏิบัติที่อบรมเจริญปัญญา สติระลึกเพื่อรู้ว่า ลักษณะของรูปารมณ์ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนนั้นคืออย่างไร คือ ทันทิที่เห็นก็น้อมรู้ว่า สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้จริง กำลังปรากฏ แต่เป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งปรากฏทางตา

ข้อสำคัญที่สุด คือ ลืมความเป็นกลุ่มก้อน ความเป็นอัตตา ความเป็นตัวตนว่า มีรูปร่างสัณฐานมากมายที่เป็นคนต่าง ๆ เป็นสิ่งต่าง ๆ แต่ว่าลักษณะของ

สภาพธรรมแท้จริงที่สามารถจะปรากฏทางตาได้นั้น เป็นเพียงสภาพธรรมที่ปรากฏทางตาเท่านั้นเอง นี่คือของจริงอย่างหนึ่งซึ่งปรากฏทางตา

ถ. ผมเคยรู้สึกเหมือนกัน คือ ในขณะที่มองเห็นอะไรบางอย่าง รู้สึกว่าเห็น แต่ว่าแวบเดียว ไม่ได้นึกว่าเป็นอะไร เคยมีเหมือนกัน จะในลักษณะนี้หรือเปล่าที่เรียกว่า เห็นดี

ส. ไม่อยากให้ท่านผู้ฟังมีความรู้สึกว่าได้เห็นธรรมชั่วแวบ หรือว่านิดเดียว นาน ๆ ครั้งหนึ่ง คงจะเป็นสภาพธรรมอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ควรจะเป็นการอบรมเจริญปัญญา อย่าลืมอรรถของปัญญา ปัญญา คือ ความรู้

เพราะฉะนั้น ถ้าในขณะที่กำลังเห็นอย่างนี้ ยังไม่ได้ยินยอมที่จะรู้ว่าเป็นเพียงสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ยังไม่ได้ยินยอมที่จะระลึกรู้ เพื่อรู้จริง ๆ ว่า เป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งปรากฏทางตา ถ้าสติยังไม่เคยจะยินยอมรู้อย่างนี้ อย่าไปเห็นขณะหนึ่งขณะใดขึ้นมาว่าคงจะเป็นขณะนั้นแน่ ๆ ที่เป็นรูปารมณฺ์ เพราะว่าขณะนี้รูปารมณฺ์จริง ๆ กำลังปรากฏ แต่วิชชาไม่รู้ว่าเป็นรูปารมณฺ์เท่านั้น ยังคงมีการยึดถือรูปร่างลักษณะของสิ่งที่ปรากฏโดยไม่สามารถแยกแยะแต่ละอินทรีย์ว่า สำหรับทางตา คือ เฉพาะเห็นเท่านั้นเอง ส่วนทางใจกำลังนึกถึงรูปร่างลักษณะ นึกถึงเรื่องราวของสิ่งที่เห็น เพราะฉะนั้น ไม่ควรที่จะประจักษ์ลักษณะของรูปารมณฺ์ ก่อนที่จะยินยอมศึกษาด้วยความรู้ที่เพิ่มขึ้นจนแน่ใจว่า ขณะนี้สติกำลังระลึกทางตา คือ รู้สิ่งที่กำลังปรากฏ แม้ว่ายังไม่ได้รู้ชัด แต่ว่าสิ่งที่ปรากฏกำลังมีอยู่ คือ กำลังเห็นอยู่ อาจจะมีการนึกคิดเกิดขึ้น ซึ่งไม่มีใครสามารถยับยั้งความคิดได้ แต่ให้ทราบว่า ขณะที่คิด ไม่ใช่ขณะเดียวกับที่กำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏ เพราะฉะนั้น เพียงชั่วขณะที่กำลังปรากฏ ซึ่งสภาพธรรมที่กำลังปรากฏนี้ไม่ปรากฏกับผู้ที่ไม่ได้มีจักขุประสาท

ท่านผู้ฟังที่เห็นขณะนี้ กำลังมีจักขุประสาทที่ยังไม่ดับ จึงเห็นสิ่งที่ปรากฏ แต่ว่าในขณะที่ได้ยินเสียง จักขุประสาทดับแล้ว โสตประสาทยังไม่ดับ จึงมีการได้ยินเสียง และมีการเห็นอีกหลังจากที่การได้ยินดับไปแล้ว ในขณะนี้จักขุประสาทยังไม่ดับจึงมีการเห็น

ดูเป็นปกติจนไม่รู้ว่ารูปารมณีนั่นคืออะไร แต่วันหนึ่งข้างหน้าถ้าจักขุปสาทไม่เกิด รูปารมณจะไม่ปรากฏเลย

ขอให้คิดถึงเวลาที่จักขุปสาทไม่เกิด ในวันหนึ่งข้างหน้า ถ้าจักขุปสาทไม่เกิด จะไม่มีปัจจัยใด ๆ ที่จะทำให้รูปารมณที่กำลังปรากฏอย่างนี้ในขณะนี้ปรากฏได้ และเมื่อนั้นจึงจะรู้ว่า รูปารมณเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น เพราะว่าแม้หลับตาก็ยังสามารถที่จะกระทบสัมผัสกับสิ่งที่อ่อนหรือแข็งได้

คนที่จักขุพิการ คือ ผู้ที่จักขุปสาทไม่เกิด ไม่มีการเห็นใด ๆ เลย รูปารมณไม่ปรากฏ แต่ยังมีความทรงจำในรูปร่างสีฐานของสิ่งต่าง ๆ ยังสามารถใช้กายปสาท ดูปคลำเพื่อให้อำนาจกำลังกระทบสัมผัสสิ่งใด ใช้ประโยชน์เพื่ออะไร เช่น กระทบ ถ้วย จาน ช้อน ชาม เหล่านี้เป็นต้น แต่ไม่เห็นรูปารมณ เพราะฉะนั้น ในขณะที่จักขุปสาทยังเกิดอยู่ก็น่าจะน้อมพิจารณาได้ว่า ในขณะนี้สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา เป็นเพียงรูปารมณเท่านั้นเอง เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง

๑๑๘๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๒๕

ถ. เป็นเรื่องยากที่จะรู้รูปารมณ

สุ. จักขุปสาทยังเกิดดับ ถ้าหลับตาก็ไม่เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา และเวลาลืมตาจะไม่ให้เห็นเป็นสีต่าง ๆ ก็เป็นไปไม่ได้ เพราะว่าทุกสิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นรูปารมณ เพียงแต่ไม่ยึดถือรูปารมณว่าเป็นตัวตน นี่เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องเพิกถอนอัตตสัญญา การรวมกันเป็นกลุ่มก้อน โดยรู้ว่ารูปารมณเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น และวันหนึ่งจะปรากฏชัดว่า สภาพธรรม คือ รูปารมณ เป็นอนัตตาจริง ๆ เข้าถึงความหมายของ สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา ธรรมทั้งหมดเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา

ถ. ปกติธรรมดา อย่างตัวผมเห็น ก็ไขว่คว้าไปถึงสิ่งที่ไม่ใช่เห็น เลยเห็นไป หรือเลยสิ่งที่อยากรู้ไป เพราะฉะนั้น ที่เรียกว่า รูปารมณ หรือสิ่งที่ปรากฏทางจักขุวาร หรือที่จักขุวิญญาณรู้จึงไม่ปรากฏ ที่จริงปรากฏแต่เราไม่เห็น

สุ. รูปารมณกำลังปรากฏ เพราะว่าจักขุปสาทยังไม่ดับ ในขณะที่มีการเห็น กำลังปรากฏอยู่ แต่ไม่รู้ตามความเป็นจริง

ถ. ไปคิดเลยรูปารมณไป คิดเรื่องราวไปต่าง ๆ เลยเกิดไป แทนที่จะรู้เฉพาะ ๆ กลับไปรู้เรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งยืดยาวไป จึงไม่เห็นสภาพธรรมที่แท้จริง

สุ. เพราะฉะนั้น เวลาสติปัฏฐานเกิด ไม่ใช่ไปกั้นไม่ให้รู้ว่า สิ่งที่เห็นเป็นอะไร แต่ให้น้อมรู้ลักษณะของรูปารมณจริง ๆ ว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งปรากฏทางตาตามปกติ และสติจะรู้ว่า นี่เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง แต่อาจจะมีการคิดต่อจากที่เห็น ก็เป็นปกติอีก เพราะฉะนั้น สติจึงต้องรู้ว่า ขณะที่คิดไม่ใช่ขณะที่เห็น

๖ ทางเท่านี้ที่สติจะต้องระลึกร้อย ๆ เนือง ๆ จนความรู้เพิ่มขึ้น เพราะฉะนั้นอย่าเข้าใจว่า ได้ไปประจักษ์ลักษณะของรูปารมณแวบสองแวบ ตอนหนึ่งตอนใด

โดยที่ไม่เคยโน้มระลึกรู้ตามความเป็นจริงว่า ลักษณะของรูปารมณ คือ สิ่งที่กำลังปรากฏ ซึ่งเป็นอนัตตา ต้องเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏเป็นอนัตตา มิฉะนั้น จะไม่ใช่ สัพเพ ธมฺมา อนัตตา

ถ. จะเป็นอย่างนี้หรือเปล่า คือ จิตที่เกิดทางจักขุทวาร ไม่ใช่มีเพียง จักขุวิญญาณเท่านั้น จิตอื่นที่อาศัยจักขุทวารเกิดมีตั้ง ๔๐ กว่าดวง เพราะฉะนั้น การเห็นเป็นสีเขียว สีแดง ไม่ใช่จักขุวิญญาณ แต่เป็นจิตอื่น ซึ่งจิตอื่นที่จะเกิดขึ้นได้ต้อง อาศัยจักขุวิญญาณเกิดขึ้นเห็นก่อน ใช่ไหม

ส. จิตทุกดวงเกิดขึ้นกระทำกิจเฉพาะของตน ๆ ไม่มีจิตดวงใดซึ่งเกิดขึ้นแล้วไม่ได้กระทำกิจหนึ่งกิจใด เพราะฉะนั้น มีการจำกัดกิจโดยไม่กำวกำย เช่น จักขุวิญญาณเกิดขึ้นกระทำกิจเห็น ในจำนวนจิต ๘๙ ประเภท เฉพาะจักขุวิญญาณเท่านั้นที่กระทำกิจเห็น แสดงให้เห็นว่า จิตอื่นที่เหลือไม่ได้กระทำกิจนี้เลย เพราะฉะนั้น ขณะที่มีการคิดนึกถึงสีที่เห็นทางตาแล้ว จิตที่คิดนึกกระทำกิจคิดนึกเรื่องสีได้ หรือว่าคิดนึกถึงลักษณะของสีสันที่เห็นได้ แต่ไม่ใช่กระทำกิจเห็น จิตที่เห็นจริง ๆ คือ จักขุวิญญาณ ซึ่งเกิดที่จักขุประสาทในขณะนั้นเท่านั้นที่กระทำกิจเห็น

ถ. เมื่อจักขุวิญญาณทำกิจเห็นเท่านั้น เพราะฉะนั้น เวลาที่รู้ว่า เป็นสีแดง สีเขียว เป็นต้น ก็ไม่ใช่กิจของจักขุวิญญาณ

ส. ท่านผู้ฟังแยกก่อน เห็นกับรู้ ท่านผู้ฟังใช้คำว่า รู้ว่าเป็นสีแดง สีเขียว และเห็นละ เห็นอะไร ที่เห็น ไม่ใช่เห็นสีแดง สีเขียวหรือ

ถ. ก่อนที่จะรู้ว่าเป็นสีแดง สีเขียว ต้องมีการตรึงถึงสีนั้น

ส. มิได้ เฉพาะเห็น ในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้

ถ. เห็นเดี๋ยวนี้ก็มีรูปารมณ ซึ่งไม่ได้บอกว่า เป็นสีเขียว สีแดง

ส. สีเขียวปรากฏทางไหน

ถ. สีเขียวต้องอาศัยจักขุวิญญาณเกิด จึงจะปรากฏได้

ส. หมายความว่า สีเขียวปรากฏแก่จักขุวิญญาณ ใช่ไหม

ถ. ไม่ใช่ จักขุวิญญาณรู้เพียงสี แต่ยังไม่รู้ว่าสีเขียว

ส. สีอะไรละ นี่คือการติดในคำโดยที่ไม่เข้าใจว่า ที่จริงแล้ว รูปารมณฺ์ คือสิ่งที่ปรากฏทางตานั่น ที่ไม่ใช่คำว่าสีอะไร เพราะว่ามันมาย ทุกสี มีสีอะไรที่ไม่ปรากฏแก่จักขุวิญญาณบ้าง มีสีอะไรที่ไม่ปรากฏแก่จิตเห็น มีไหม ไม่มีเลย เพราะฉะนั้น ไม่ว่าสีใด ๆ ทั้งสิ้นที่จะปรากฏให้รู้ว่าเป็นสีหนึ่งสีใด เพราะจักขุวิญญาณเกิดขึ้นเห็น กิจเห็นเป็นหน้าที่ของจักขุวิญญาณ ส่วนการที่จะคิดนึกเรื่องสีที่เห็น ไม่ใช่หน้าที่ของจักขุวิญญาณ เพราะจักขุวิญญาณทำกิจเห็นอย่างเดียว ไม่ได้ทำกิจคิดนึกถึงสีที่เห็นด้วย

ถ. ที่ผมพูดอย่างนั้น เพราะว่าจักขุวิญญาณมีปรมาตฺถเป็นอารมณ์ สีแดง สีเขียวไม่ใช่ปรมาตฺถ

ส. ถ้าเช่นนั้นเป็นอะไร ไม่เรียกว่าแดง ไม่เรียกว่าเขียว ไม่เรียกว่าเหลือง สีนั้น ๆ จะเป็นอะไร ถ้าไม่ใช่ปรมาตฺถ

ถ. ถ้าไม่เรียก ก็ไม่มีสีแดง สีเขียว

ส. มี เปลี่ยนชื่อก็ได้ เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นปรมาตฺถธรรม คือ สิ่งที่มีจริง โดยไม่จำเป็นต้องเรียกชื่อหนึ่งชื่อใดเลย แต่สภาพธรรมนั้นมีจริง ๆ

ถ. ที่เราเห็นสี สมมติว่า มีสองสามสีวางอยู่ด้วยกัน เราเห็นสีนี้บ้าง สีนั้นบ้าง ที่แยกว่าสีนั้นคือสีแดงหรือสีเขียว แยกกันตรงที่ไหน

ส. น้อมนึกถึงสีใด ขณะนั้นสีนั้นเป็นอารมณ์ ขณะนี้ถ้าถามท่านผู้ฟังว่า ในห้องนี้มีกี่สี เห็นหมด แต่ถ้าถามว่า ในห้องนี้มีกี่สี ตอบได้ทันทีไหม ก็ต้องน้อมนึกไปที่ละสี ๆ จะครบหรือเปล่านั้นไม่ทราบ ญกใหม่ แต่ว่าเห็นแน่นอน ถ้าไม่เห็นจะรู้ได้อย่างไรว่ากี่สี และเวลาที่จะรู้ว่ามีกี่สี ก็ต้องอาศัยตาจึงจะรู้ได้

ทางหู เสียงต่าง ๆ มีมากมายหลายเสียง ปรากฏทางหูทั้งนั้นทุกเสียง ฉันทสสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ไม่ว่าจะเป็นสีใด ๆ ทั้งสิ้น จะต้องปรากฏเมื่อกระทบกับจักขุประสาท ถ้าไม่กระทบจักขุประสาท สีใด ๆ ก็ไม่ปรากฏ เพราะฉะนั้น จะใช้คำว่ารูปารมณฺ์ก็ได้ จะใช้คำว่าสีก็ได้ จะใช้ภาษาอะไรก็ได้ แต่ให้เข้าใจว่า เป็นสภาพธรรมที่

มีจริงจึงสามารถกระทบกับจักขุปสาทและปรากฏ ในขณะที่จักขุปสาทยังไม่ดับ และ
สีนนั้นก็ยังไม่ดับด้วย

ถ้าวันไหนจักขุปสาทไม่เกิด เมื่อนั้นจะรู้ว่า รูปารมณห์หมายความว่า ถึงอะไร แต่
เมื่อจักขุปสาทยังเกิดและยังเห็น ก็หลงลืมที่จะพิจารณาว่า แท้ที่จริงแล้ว สิ่งที่กำลัง
ปรากฏเป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งปรากฏเมื่อกระทบกับจักขุปสาท เพราะฉะนั้น
ไม่ต้องรอจนถึงวันที่จักขุปสาทไม่เกิด แต่แม้จักขุปสาทเกิดก็สามารถพิจารณาถึงความ
จริงของสภาพธรรมที่ปรากฏเมื่อกระทบกับจักขุปสาท

ถ. ได้ยินคำว่า โน้มไป และโน้มไป บ่อย ๆ คงไม่ใช่เรื่องของการคิด
หรือการตรึกเพื่อที่จะหาเหตุผล ใช่ไหม

ส. เป็นการโน้มไป โน้มไปที่จะพิจารณา เป็นเรื่องของนามธรรมซึ่งมี
ลักษณะที่จะโน้มไปสู่ความเข้าใจจนกว่าจะเข้าใจชัด อาจจะไม่เคยโน้มไปเลย
ถ้าไม่เคยฟัง อาจจะไม่เคยโน้มไปว่า ไม่ว่าจะเป็นสีอะไรทั้งนั้น อย่าติดคำว่าสี หรือ
อย่าติดชื่อว่ารูปารมณห์ แต่ให้รู้ว่า เป็นสภาพธรรมที่มีลักษณะจริง ๆ ที่กำลังปรากฏ
ทางตา

ถ. คำว่า โน้มไป คือ โยนิโสมนสิการ ใช่ไหม

ส. จะใช้ภาษาบาลีก็ได้ แต่หมายความว่าขณะนั้นเป็นการที่วิริยะ คือ
สัมมาวายามะ เกิดขึ้น เพียรที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง
เพียรที่จะเข้าใจให้ถูก เพราะว่าเคยเข้าใจผิด เคยยึดถือสิ่งที่ปรากฏทางตาว่า เป็นสัตว์
เป็นบุคคล เป็นตัวตน เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ ซึ่งตามความเป็นจริง ลักษณะของสิ่งที่
ปรากฏทางตาเป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่เนื่องจากดูเสมือนไม่ดับ
ไม่เหมือนกับสภาพธรรมทางอื่น เช่น เสียง ก็ยังปรากฏชั่วขณะและกดับ กลิ่นก็ยัง
ปรากฏชั่วขณะและกดับ แต่ทางตาเหมือนกับไม่ดับเลย เพราะฉะนั้น จึงทำให้ยึดโยง
ทางตา และทางกาย และทางใจ และทางหู และทางจมูก และทางลิ้น รวมกันเป็น
กลุ่มก้อน โดยอาศัยทางตาที่เห็นยึดในรูปร่างลักษณะฐานว่า เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มันคง
แต่ถ้าเพียงแต่กระทบสัมผัสโดยไม่อาศัยทางตา ก็จะไม่เห็นรูปร่างลักษณะฐานว่า แท้ที่จริง

รูปร่างเป็นอย่างไร ถ้าหับตาและกระทบสัมผัสทางกาย ลักษณะแข็งปรากฏ หรือว่า ลักษณะเย็นปรากฏ หรือว่าลักษณะร้อนปรากฏ จะมีรูปร่างสัณฐานของแข็งนั้นไหม ในขณะที่หับตา ก็ไม่มี แต่เวลาลืมตาขึ้นรูปร่างสัณฐานมาทันที ว่ากำลังกระทบกับ วัตถุที่มีรูปร่างอย่างหนึ่งซึ่งแข็ง

นี้แสดงให้เห็นว่า ไม่ได้อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะที่ต่างกันของแต่ละ อินทรีย์ แต่ละทวาร ทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จนกระทั่งประจักษ์ชัดว่า ทางตาเพียงเห็น ไม่ใช่ทางใจที่กำลังคิดนึกถึงรูปร่างสัณฐาน ของสิ่งที่กำลังปรากฏ

เหมือนอย่างที่ท่านผู้ฟังท่านหนึ่งบอกว่า ยากที่จะรู้ที่กำลังกระทบสัมผัสสิ่งที่ ไม่ใช่ น้ำ เพราะว่าโณฐัพพะ สภาพธรรมที่สามารถจะกระทบสัมผัสกายได้มีเพียง ๓ ธาตุ คือ ธาตุดิน ธาตุไฟ ธาตุลม แต่เวลาที่เห็น ท่านเข้าใจว่าท่านเห็นน้ำ จึงทำให้ยากที่จะรู้ที่กำลังกระทบสัมผัสสิ่งที่ไม่ใช่ น้ำ แต่ตามความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็น น้ำเย็น น้ำร้อน น้ำชา น้ำอะไรก็แล้วแต่ ถ้าเอานิ้วจุ่มลงไปกระทบสัมผัส ท่านคิดว่า กระทบสัมผัสน้ำ แต่ถ้าหับตาและขณะนั้นระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง ปรากฏ ลืมสีส่น ลืมรูปร่างสัณฐาน ลืมความทรงจำซึ่งเป็นอดีตว่าเป็นวัตถุสิ่งหนึ่ง เป็นสภาพอย่างหนึ่งซึ่งเป็นน้ำ ขณะนั้นจะมีแต่เฉพาะสภาพธรรมซึ่งสามารถจะกระทบ กายได้ ถูกไหม

ที่เคยเข้าใจว่า เป็นน้ำ กำลังกระทบน้ำ แท้ที่จริงกำลังกระทบกับสภาพธรรมที่ สามารถจะกระทบกายได้เท่านั้นเอง ซึ่งสิ่งที่สามารถกระทบกายได้จะไม่พ้นจาก เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ตึงหรือไหว

ธาตุน้ำ เป็นสภาพธรรมที่เกาะกุมธาตุทั้ง ๓ คือ ธาตุดิน ธาตุไฟ ธาตุลม ไม่ให้แยกออกจากกัน ให้รวมกันอยู่ จึงไม่มีทางใด ๆ เลยที่จะกระทบสัมผัสธาตุน้ำซึ่งเป็นสภาพที่เกาะกุมธาตุทั้ง ๓ ไว้ เพราะฉะนั้น เวลาที่กระทบสัมผัสสิ่งที่เข้าใจว่า เป็นน้ำ ถ้าหับตาจะทราบได้ว่า สามารถกระทบสัมผัสกับวัตถุที่สามารถจะกระทบกับ กายได้เท่านั้นเอง

เป็นเรื่องที่จะต้องระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมด้วยการศึกษา ด้วยการพิจารณา และด้วยการน้อมรู้ลักษณะที่แท้จริงของสภาพธรรมแต่ละทาง ไม่ปะปนกัน วันนี้ลองดูว่าจะกระทบสัมผัสผืนน้ำไหม ทันทีกที่กระทบสัมผัสสิ่งที่เข้าใจว่าเป็นน้ำ ลองหลับตา จะไม่เห็นรูปร่างสีกลิ่นของน้ำเลย และจะรู้ว่ากระทบสัมผัสกับสิ่งที่สามารถจะกระทบกายได้เท่านั้น ซึ่งสิ่งที่สามารถกระทบกายได้ต้องมีธาตุดินเป็นที่รองรับ และมีธาตุไฟ คือ ลักษณะที่เย็นหรือร้อน และก็มีธาตุลม คือ ลักษณะที่ตึงหรือไหว

เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา และนึกถึงรูปร่างสีกลิ่นฐานของสิ่งที่ปรากฏ เพราะฉะนั้น ทางตาซึ่งปรากฏเหมือนไม้ดับทำให้เข้าใจผิดคิดว่า เห็นสิ่งซึ่งเป็นวัตถุ เป็นบุคคล ต่าง ๆ เพราะการสืบต่อจากทวารอื่นอยู่เรื่อย ๆ โดยรวดเร็ว

ถ. ทางกาย การที่จะมีโยนิโสมนสิการว่า เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง สภาพแข็งก็ดี สภาพร่อนก็ดี พอจะมองเห็นว่าเป็นความจริงอย่างนั้น แต่ทางตา มองอย่างไร ๆ พิจารณาอย่างไรก็ยังเป็นรูปร่างอยู่

สุ. เพราะทางตาเกิดต่อจากทางหู ทางจมูก ตราบใดที่ยังสัมผัสตาอยู่ ก็ทำให้นึกถึงรูปร่างสีกลิ่นฐานของสิ่งที่ปรากฏทางอื่นอยู่เรื่อย ๆ ทำให้มีความยึดถือว่าเป็นอัตตา เป็นตัวตน เป็นวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยอาศัยตาเห็น เพราะฉะนั้น จึงต้องมนสิการพิจารณา น้อมที่จะรู้ลักษณะของรูปารมณฺ์จริง ๆ ว่า เป็นเพียงสิ่งซึ่งปรากฏทางตา

ถ้าขาดการพิจารณาทางตา สติไม่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตาเลย ก็ไม่สามารถรู้ตามความเป็นจริงว่า ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน เพราะว่าทางตายังเห็นเป็นวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดอยู่เสมอ

ถ. ขณะที่อ่านหนังสือ ถ้ามีสติเกิดตอนนั้น อ่านช้า ๆ ก็พอที่จะทราบว่า ลักษณะเห็นอย่างหนึ่ง กับการรู้เรื่องในการอ่านเป็นอีกอย่างหนึ่ง ผมไม่ทราบว่า ที่ผมรู้ในลักษณะต่างกันอย่างนั้น ยังเป็นปริยัติอยู่ใช่ไหม

สุ. ท่านผู้ฟังพูดถึงเรื่องการอ่านหนังสือ ขณะนี้ แทนที่ท่านผู้ฟังจะเห็นเป็นตัว ก. ข. ก็เป็นรูปร่างสีกลิ่นฐานได้ไหม ทางตานี้ เหมือนกันกับอ่านหนังสือไหม แทนที่

ทุกท่านในขณะนี้จะอยู่ในหนังสือเป็นตัว ก. ข. ก็กำลังอยู่ในที่นี้ และมีรูปร่างพื้นฐานต่าง ๆ จะเหมือนกันกับอ่านหนังสือใหม่

เพราะฉะนั้น ทางตา ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ถ้าเริ่มพิจารณาก็จะโน้มไปสู่ไม่ว่าการเห็นที่ไหน เห็นอะไร เห็นอะไร

นึกถึงรูปร่าง ก. ในหนังสือ ฉันทา ขณะที่ไม่ได้อ่านหนังสือ กำลังนึกถึงรูปร่างของบุคคลหนึ่งบุคคลใด ก็เป็นเหมือนกับตัวหนังสืออันหนึ่งอันใดก็ได้ เหมือนกันเลย เพราะฉะนั้น จึงไม่จำกัดที่จะพิจารณาแต่เฉพาะในขณะที่อ่านหนังสือ อ่านหนังสือหรือไม่อ่านหนังสือ ถ้าเข้าใจการพิจารณาสภาพธรรมที่ต่างกัน ย่อมสามารถพิจารณาในขณะที่กำลังเห็นในขณะนี้ว่า ก็คล้ายคลึงกับการอ่านหนังสือ เพียงแต่ว่าพื้นฐานของบุคคลที่กำลังปรากฏทางตาไม่ใช่ ก. ข. แต่ก็เป็นพื้นฐานเหมือนกัน

การอบรมเจริญปัญญา ต้องบ่อย ๆ เรื่อง ๆ จึงจะรู้ความจริงของสภาพธรรมทางตา ไม่ว่าจะในอดีตโกฏิกัปมาแล้ว หรือในปัจจุบัน หรือในอนาคตข้างหน้า ไม่ว่าจะกำลังอ่านหนังสือ หรือเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดในโลกยุคหนึ่งยุคใด สภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ก็ยังคงเป็นสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา

พอที่จะนึกได้ใหม่ว่า กำลังเห็นพื้นฐานของแต่ละท่านเหมือนกับเห็นรูปร่าง ก. ข. ในหนังสือ

๑๑๘๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๒๕

ไม่มีใครสามารถยับยั้งไม่ให้เวทนาเกิดขึ้น และเวทนาทั้งหลายก็ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาว่า จะให้เวทนาชนิดใดเกิด

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค อุปปฏิกสูตร มีข้อความที่แสดงว่า เมื่อเวทนาต่างกันเป็น ๕ ประเภท การไม่เกิดของเวทนาแต่ละประเภทจะมีในที่ใดบ้าง ซึ่งตามปกติไม่มีใครสามารถยับยั้งไม่ให้เวทนาเกิด แต่เวทณาก็ต่างกันไปเป็น ๕ อย่าง เพราะฉะนั้น เวทนาแต่ละอย่างจะไม่เกิดในที่ไหนบ้าง ก็ต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย

ข้อความใน **อุปปฏิกสูตร ข้อ ๙๕๖ – ข้อ ๙๖๑** มีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ทุกขินทรีย์ ๑ โทมนัสสินทรีย์ ๑ สุขินทรีย์ ๑ โสมนัสสินทรีย์ ๑ อูปেকขินทรีย์ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ทุกขินทรีย์เกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า ทุกขินทรีย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และทุกขินทรีย์นั้นมิมีนิमित มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุมานเอาว่า ทุกขินทรีย์นั้นไม่ต้องมีนิमित ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัดทุกขินทรีย์ เหตุเกิดแห่งทุกขินทรีย์ ความดับแห่งทุกขินทรีย์ และข้อปฏิบัติเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งทุกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ทุกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน

เป็นเรื่องที่น่าคิด เพราะว่าทุกท่านไม่มีใครชอบทุกขินทรีย์ เมื่อมีกายปสาทเวลาที่อกุศลวิบากเกิดขึ้นเป็นปัจจัยให้ทุกขินทรีย์คือทุกข์เวทนาเกิดในวันหนึ่ง ๆ ไม่น้อยเลย แต่ทุกขินทรีย์ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกาม สังัดจากอกุศลธรรม เข้าปฐมนาน มีวิตก วิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ทุกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งทุกขินทรีย์ และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น

ในขณะที่ฌานจิตเกิดจะไม่รู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เพราะว่าจิตเป็นกุศลธรรม สงบขึ้น ๆ จนกระทั่งลักษณะอาการของสมาธิขั้นต่าง ๆ มั่นคงขึ้นจนถึงขั้นอุปปนาสมาธิที่เป็นฌานจิต ในขณะนั้นจะไม่มีปัจจัยให้ทุกขเวทนา ทางกายเกิด เพราะฉะนั้น ถึงแม้จะรู้ว่า เวลาที่ฌานจิตเกิดทุกขเวทนาไม่สามารถเกิด ได้ แต่ก็ไม่มีใครสามารถทำให้ฌานจิตเกิดได้โดยง่าย แม้แต่ความสงบชั่วขณะในวันหนึ่ง ๆ ที่จะเป็นกุศล ก็ยังไม่เพิ่มมั่นคงที่จะปรากฏลักษณะของความสงบ เพราะฉะนั้น ที่จะไม่ให้ทุกขเวทนาเกิดเพราะฌานจิตเกิด จึงเป็นสิ่งที่ยากที่จะเป็นไปได้

ข้อ ๙๕๘

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า โทมนัสเวทนาย่อมเกิดไม่ได้ในทุติยฌาน ปิทย่อมเกิดไม่ได้ในตติยฌาน สุขเวทนาย่อมเกิดไม่ได้ในจตุตถฌาน เพราะว่าความสงบของจิตประณีตขึ้นเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้น เวทนาที่จะเกิดไม่ได้ ก็ต้องแล้วแต่ประเภทของเวทนานั้น ๆ ตามขั้นของฌานนั้น ๆ

ข้อ ๙๖๑

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว อุpekขินทรีย์เกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า อุpekขินทรีย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และอุpekขินทรีย์นั้นมิมีนิमित มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุমানเอาว่า อุpekขินทรีย์นั้นไม่ต้องมีนิमित ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้

เธอย่อมรู้ชัดอุปกะชินทรีย์ เหตุเกิดแห่งอุปกะชินทรีย์ ความดับแห่งอุปกะชินทรีย์ และข้อปฏิบัติเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งอุปกะชินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็อุปกะชินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน

ฉานแต่ละชั้นดับเวทนาซึ่งไม่สามารถจะเกิดขึ้นในฉานนั้น ๆ ได้ ตั้งแต่ปฐมฉาน ทุกขเวทนาไม่สามารถเกิดได้ โทมนัสไม่สามารถเกิดได้ในทุติยฉาน ปีติไม่สามารถเกิดได้ในตติยฉาน แม้สุขเวทนามก็ไม่สามารถเกิดในจตุตถฉาน อุเบกขายังเกิดในจตุตถฉาน แต่ว่า อุปกะชินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ล่วงเนวสัณญานาสาณายตนะโดยประการทั้งปวงแล้ว เข้าสัณญานาเวทียตนิโรธอยู่ อุปกะชินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งอุปกะชินทรีย์ และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สุชินทริยวรรคที่ ๔

ถ้าไม่ได้ฉาน อย่าคิดที่จะดับเวทนาหนึ่งเวทนาใด เพราะแต่ละเวทนาย่อมอาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ก็ย่อมมีทั้ง ๕ เวทนา แล้วแต่ว่าจะเป็นปัจจัยให้เวทนาไหนเกิดขึ้นทางไหน ในขณะไหน แต่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้แจ้งธรรมทั้งปวง ก็ได้ทรงแสดงการดับของเวทนาสำหรับผู้ที่ย่อมบรมเจริญฉานสมาบัติ จนกระทั่งสามารถดับเวทนาได้ในขณะที่เป็นนิโรธสมาบัติ ซึ่งในขณะนั้นจิตไม่เกิดเลย นามธรรมทั้งหมดทั้ง ๔ ชั้น ทั้งจิตและเจตสิกไม่เกิด ในขณะที่เป็นนิโรธสมาบัติ แต่ว่าผู้ที่ถึงนิโรธสมาบัติได้ คือ พระอนาคามีบุคคลหรือพระอรหันต์ ซึ่งสามารถอบรมความสงบของจิตจนกระทั่งถึงรูปฌานที่ ๔ ได้ คือ ถึงเนวสัณญานาสาณายตนฉาน

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังซึ่งเป็นผู้ที่มีกำลังน้อย คงจะสามารถอบรมเจริญสติปัฏฐานระลึกรู้ลักษณะของเวทนา ไม่ว่าจะเป็นเวทนาประเภทหนึ่งประเภทใด หรือว่ามีท่านผู้ใดใครที่จะเจริญฉาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ยาก แม้เพียงความสงบที่เป็นกุศลจิตที่จะให้เกิดขึ้น ก็ยังยากที่จะให้มั่นคง

ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค ข้อ ๒๑๙ มีข้อความว่า

ชื่อว่าสมถพละ เพราะอรรถว่า ไม่หวั่นไหวเพราะนิรโรค ด้วยปฐมฌาน

ข้อ ๒๒๑

ชื่อว่าวิปัสสนาพละ เพราะอรรถว่า ไม่หวั่นไหวเพราะนิจจสัญญา ด้วยอนิจจานุสัสสนา ไม่หวั่นไหวเพราะสุขสัญญา ด้วยทุกขานุสัสสนา ไม่หวั่นไหวเพราะอัตตสัญญา ด้วยอนัตตานุสัสสนา

จะต้องอบรมเจริญไป จนกว่าจะถึงความไม่หวั่นไหวที่จะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะบางท่านอาจจะเลือกบางอารมณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ในขณะที่นั้นหวั่นไหว ถ้าไม่หวั่นไหวจริง ๆ ไม่ว่าสภาพธรรมใดกำลังปรากฏทางไหน ระลึกรู้ทันที โดยไม่คิดว่า สภาพธรรมนี้ไม่ควรรู้ หรือว่าสภาพธรรมนี้รู้ไม่ได้ แต่ที่ปัญญารู้จะเจริญขึ้น เพราะรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงได้

ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค ข้อ ๗๘ ญาณกถา มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงควรทำให้แจ้ง ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็สิ่งทั้งปวงควรทำให้แจ้งคืออะไร คือ จักขุ รูป จักขุวิญญาณ จักขุสัมผัส สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรือแม้ทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ควรทำให้แจ้งทุกอย่าง หู เสียง ฯลฯ จมูก กลิ่น ฯลฯ ลิ้น รส ฯลฯ กาย โสภณรูปะ ฯลฯ ใจ ธรรมารมณ์ มโนวิญญาณ มโนสัมผัส สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรือแม้ทุกขมสุขเวทนาที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ควรทำให้แจ้งทุกอย่าง ฯ

เพราะฉะนั้น เว้นไม่ได้ สภาพธรรมที่ปรากฏเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ถ้าไม่สังเกตจะไม่ทราบเลยว่า ต่างกันออกไปเป็นแต่ละอย่าง ๆ แม้ว่าจะเป็น ๖ ทาง คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่ว่าสำหรับคนหนึ่ง ๆ ก็ต่างจากบุคคลอื่น และแม้ในบุคคลเดียวกัน ในแต่ละวัน แต่ละขณะ ก็ยังต่างออกไปตามเหตุตามปัจจัย

ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค มหาวรรค ญาณกถา ข้อ ๑๘๔

มีข้อความว่า

ความต่าง ๙ ประการ ความต่างแห่งผัสสะอาศัยความต่างแห่งธาตุเกิดขึ้น

มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๖ ทาง แต่ที่สภาพธรรมใดจะเกิดขึ้นทางไหน ต้องอาศัยความต่างแห่งผัสสะ บางท่านกำลังคิดนึกเรื่องราวต่าง ๆ บางท่านกำลังได้ยินเสียงหนึ่งเสียงใด บางท่านกำลังรู้สึกเป็นสุขทางกาย หรือว่าเป็นทุกข์ทางกาย เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ความต่าง ๙ ประการ คือแล้วแต่ว่าจะเกิดทางไหน ทางทวารไหน นอกจากนั้นแล้ว

ความต่างแห่งเวทนาอาศัยความต่างแห่งผัสสะเกิดขึ้น

ที่เวทนาจะวิจิตรต่าง ๆ ไป ก็เพราะผัสสะ

ท่านผู้ฟังเคยคิดถึงเรื่องในอดีตนานมาแล้วบ้างไหม น่าจะลืมไปแล้ว แต่เมื่อมีปัจจัยทำให้ผัสสะเกิดกระทบกับเรื่องนั้น ก็เป็นปัจจัยให้เวทนาประเภทนั้นเกิดขึ้น แม้ว่าเป็นเรื่องเก่า บางท่านอาจนึกขึ้นมาด้วยความโกรธ ด้วยความขุ่นใจ ถ้าไม่นึกก็ไม่ขุ่นใจ แต่จะทำอย่างไรได้ เมื่อเวทนาอาศัยความต่างของผัสสะเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น เวทนาแต่ละขณะที่จะเป็นไป ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องอดีต หรือในเรื่องปัจจุบัน ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ก็ต้องเป็นไปตาม ความต่างแห่งผัสสะ

ความต่างแห่งสัญญาอาศัยความต่างแห่งเวทนาเกิดขึ้น

อย่าลืม สภาพที่จำอาศัยความต่างแห่งเวทนาเกิดขึ้น ถ้าไม่เคยรู้สึกเป็นสุข อย่างนั้น ๆ จะจำว่าความสุขอย่างนั้น ๆ เป็นอย่างนั้นได้ไหม ก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้น แม้ ความต่างแห่งสัญญาก็อาศัยความต่างแห่งเวทนาเกิดขึ้น

ความต่างแห่งความดำริอาศัยความต่างแห่งสัญญาเกิดขึ้น

แต่ละท่านที่คิด แส่นวิจิตรต่าง ๆ ตามความต่างของสัญญา ท่านที่ทำอาหาร เก่ง ท่านดำริโดยอาศัยความต่างแห่งสัญญาของรสต่าง ๆ ทำให้เกิดความคิดต่าง ๆ

ในเรื่องการที่จะปรุงอาหารต่าง ๆ แต่ในชีวิตประจำวันของแต่ละคนไม่ใช่มีแต่เรื่องอาหาร ยังมีเรื่องวิชาการต่าง ๆ อีก ซึ่ง ความต่างแห่งความดำรงอาศัยความต่างแห่งสัญญาเกิดขึ้น ประการหนึ่ง

ความต่างแห่งฉันทะอาศัยความต่างแห่งความดำรงเกิดขึ้น

เมื่อคิดแล้ว ก็ยังต้องแล้วแต่ฉันทะของแต่ละคนจะเป็นไปในทางใด ซึ่งก็ย่อมต่างไปตามความดำรงที่เกิดขึ้น

ความต่างแห่งความเร่าร้อนอาศัยความต่างแห่งฉันทะเกิดขึ้น

ความต่างแห่งการแสวงหาอาศัยความต่างแห่งความเร่าร้อนเกิดขึ้น

เวลาที่แสวงหาสิ่งหนึ่งสิ่งใด อาจจะลืมว่า ขณะนั้นมีความเร่าร้อนด้วยฉันทะเกิดขึ้น จึงได้แสวงหาสิ่งนั้น เพราะฉะนั้น การที่แสวงหาสิ่งต่าง ๆ ก็เพราะอาศัยความต่างแห่งความเร่าร้อนเกิดขึ้น เป็นเหตุให้

ความต่างแห่งการได้ (รูปเป็นต้น) อาศัยความต่างแห่งการแสวงหาเกิดขึ้น

ความต่าง ๙ ประการนี้ ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่าปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาในการกำหนดธรรม ๙ ประการ เป็นธรรมนันทัตตญาณ ฯ

นี่คือชีวิตประจำวันของแต่ละคน ซึ่งไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้น สติจะต้องระลึกรวมลักษณะของสภาพธรรมของแต่ละคนจริง ๆ

ชีวิตประจำวันซึ่งปัญญาจะต้องรู้ชัดในความต่างเหล่านี้ด้วย เพราะสติระลึกรู้ถ้าสติไม่ระลึกรู้จะไม่รู้เลยว่า ขณะนี้มีฉันทะอย่างไร มีความดำรงอย่างไร มีความเร่าร้อนอย่างไร มีการแสวงหาอย่างไร

ข้อความในพระสูตรไม่ได้ประมวลอินทรีย์ ๒๒ ไว้ในสูตรเดียว แต่ได้แสดงอินทรีย์ ๒๒ แต่ละหมวดในพระสูตรต่าง ๆ คือ

อินทรีย์ ๖ คือ จักขุนทรีย์ ๑ โสณินทรีย์ ๑ ฆานินทรีย์ ๑ ชิวหินทรีย์ ๑ กายินทรีย์ ๑ มนินทรีย์ ๑ แสดงใน **สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค สุตกสูตร ข้อ ๙๐๑**

อินทรีย์ ๓ คือ อิตถินทรีย์ ๑ ปุริสินทรีย์ ๑ ชีวิตินทรีย์ ๑ แสดงใน **ชีวิตินทริยสูตร ข้อ ๘๙๗**

เวทณินทรีย์ ๕ คือ สุชินทรีย์ ๑ ทุกชินทรีย์ ๑ โสมนัสสินทรีย์ ๑ โทมนัสสินทรีย์ ๑ อุเปกชินทรีย์ ๑ แสดงใน **สุทธกสูตร ข้อ ๙๑๔**

อินทรีย์ ๕ อีกหมวดหนึ่ง คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมามินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑ แสดงใน **สุทธกสูตร ข้อ ๘๔๓**

และอินทรีย์ ๓ ที่เป็นอริยะ คือ อนุญญาตัญญุสสามิตินทริยะ ๑ อัญญินทริยะ ๑ อัญญาตาวินทริยะ ๑ แสดงใน **อัญญาตาวินทริยสูตร ข้อ ๘๙๘**

รวมเป็นอินทรีย์ ๒๒ ซึ่งแสดงไว้ในสูตรต่าง ๆ ใน **สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ฉฬภินทริยวรรคที่ ๓**

ที่ท่านผู้ฟังถามว่า ขณะที่อ่านหนังสือซ้ำ ๆ และรู้ว่าขณะที่เห็นไม่ใช่ขณะที่คิด ความรู้อย่างนั้นเป็นปริยัติใช่ไหม ซึ่งถ้าตอบเพียงสั้น ๆ คงจะไม่ทำให้หมดความสงสัย เพราะว่าคำถามนี้นำไปสู่ความเข้าใจเรื่องของการอบรมอินทรีย์ ๕ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมามินทรีย์ และปัญญินทรีย์

การพิสูจน์ธรรมไม่ยาก คือ ในขณะนี้เอง มีการเห็น สติระลึกลักษณะสภาพรู้ที่กำลังเห็นจริง ๆ หรือเปล่า หรือว่าฟังเรื่องของการเห็นและจำได้ว่า สภาพที่เห็นเป็นสภาพรู้ แต่ในขณะที่กำลังเห็นนี้เอง กำลังคิดเรื่องของการเห็นเป็นสภาพรู้ หรือว่ากำลังระลึกในอาการเห็นซึ่งกำลังเป็นลักษณะรู้ ซึ่งสภาพธรรมทั้งหมดจะค่อย ๆ ปรากฏกับสติ แต่อย่าลืมว่า ต้องเป็นการละคลายการยึดถือสภาพธรรมนั้นว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนด้วย ซึ่งไม่ใช่จะเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว แต่จะทราบว่าเป็นลักษณะรู้ในลักษณะของสภาพของนามธรรมหรือรูปธรรม วันหนึ่งจะมีการละคลายการที่ยึดถือสภาพนั้นว่า เป็นเราที่กำลังเห็น เพราะว่าเป็นเพียงสภาพรู้ หรืออาการรู้ที่กำลังเห็น

๑๑๘๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๒๕

เพราะฉะนั้น ในชีวิตประจำวันจริง ๆ เป็นการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่ใช่ว่าจะมีบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่สติจะเกิดขึ้นปัจจุบันทันที และรู้ชัดในลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมที่กำลังปรากฏทางหนึ่งทางใดโดยขาดการอบรมที่ละเล็กที่ละน้อย เพราะถ้าเป็นในลักษณะนั้น ไม่ใช่ความรู้ ไม่ใช่ความเข้าใจในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม เพียงแต่เป็นความคิดว่า การประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมคงจะเป็นในขณะหนึ่งขณะใดซึ่งนามธรรมหรือรูปธรรมจะปรากฏโดยแจ้งชัดในลักษณะนั้น ๆ แต่อย่าลืมว่า ถ้าเป็นโดยลักษณะนั้น จะไม่ใช่การรู้ ซึ่งเป็นการละความไม่รู้ ในขณะที่กำลังเห็นในขณะนี้ตามปกติ หรือว่าในขณะที่กำลังได้ยินในขณะนี้เองตามปกติ

เรื่องของการอบรมเจริญปัญญา เป็นเรื่องที่จะต้องอาศัยการฟังและสภาพธรรมหลายอย่างเป็นปัจจัยเป็นสังขารขั้นปฐมแต่งให้สติระลึกได้ ที่จะพิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติ ซึ่งแต่ละคนจะรู้จักตัวเองยิ่งขึ้น โดยการที่สติระลึกได้ในลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดกับแต่ละบุคคลต่าง ๆ กัน

เพราะฉะนั้น บางครั้งเวลาเกิดความขุ่นใจ จะเป็นเรื่องในอดีตหรือปัจจุบันก็แล้วแต่ สติสามารถที่จะระลึกได้ ต้องไม่ลืมว่า รู้ ในอาการของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และก็รู้ว่า เพราะเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้นเองจึงไม่ใช่เรา และจะต้องเป็นการคลายความยึดมั่นในนามธรรมและรูปธรรมด้วยความรู้พร้อมสติตามปกติ ซึ่งจะไม่ปรากฏว่าชัด จนกว่าวิปัสสนาญาณแต่ละขั้นจะเกิด

ถ้าท่านผู้ฟังจะพิจารณาถึงอดีตอนันตชาติที่ผ่านมาแล้ว ก็ไม่สามารถรู้วาทติก่อนเคยเป็นใคร เคยมีโอกาสดำฟังพระธรรม ได้อบรมเจริญสติปัฏฐานมากน้อยแค่ไหน ก็ไม่ทราบ บางท่านอาจจะอ่านเรื่องของบุคคลหนึ่งบุคคลใด ซึ่งเป็นตัวอย่างที่

ดี เป็นชีวิตที่ผ่านมาไม่นาน อาจจะเป็นตัวท่านเองได้ไหม แต่เวลาที่เป็นบุคคลนี้ ในชาตินี้ ไม่รู้เรื่องในอดีตเลย เพราะฉะนั้น ในชาติก่อนจะเคยฟังพระธรรม มีความสนใจ มีศรัทธามากน้อยเท่าไร ไม่สามารถจะรู้ได้สำหรับอดีตชาติ แต่สามารถจะรู้ได้สำหรับปัจจุบันชาติว่า มีศรัทธา มีความสนใจ มีการใคร่ที่จะฟังพระธรรม และสติน้อมระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏมากน้อยแค่ไหน ซึ่งเป็นปกติในชีวิตประจำวันที่ท่านผู้ฟังทุกท่านจะต้องยอมรับตามความเป็นจริงว่า ในวันหนึ่ง ๆ ฟังพระธรรมมาก หรือว่าฟังเรื่องอื่นมาก คิดถึงพิจารณาพระธรรมมาก หรือว่าคิดถึงเรื่องอื่นมาก สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏมาก หรือว่าหลงลืมสติมาก

ซึ่งถ้าชาตินี้เป็นอย่างนี้ ย่อมส่งไปถึงอดีตอนันตชาติได้ว่า อินทรีย์ ๕ คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ได้อบรมมาแล้วมากหรือน้อยแค่ไหน เพราะฉะนั้น มีหนทางเดียวที่จะเป็นผู้ที่รู้ด้วยตัวเองว่า ขณะใดเป็นปริยัติ คือ นึกถึงเรื่องที่ได้ฟัง แม้แต่ในขณะที่กำลังเห็นก็คิดว่า เป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ เป็นธาตุรู้ หรือว่า ขณะที่กำลังเห็นด้วยตัวเอง สติก็ระลึกและเริ่มที่จะรู้ว่า มีสิ่งที่กำลังปรากฏให้สภาพรู้ ธาตุรู้ อาการรู้นั้นเกิดขึ้นเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏ ทางตา จันใด ทางหู ก็จันนั้น ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ โดยนัยเดียวกัน

เพราะฉะนั้น การเจริญอบรมอินทรีย์ ๕ แสดงให้เห็นว่า ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงตรัสรู้ ไม่ทรงแสดงธรรม จะมีท่านผู้ใดในปัจจุบันชาตินี้ที่สติปัญญาจะเกิดใหม่ แต่เมื่อได้ฟังพระธรรมแล้ว ก็เป็นปัจจัยที่จะให้สติเกิด ซึ่งจะค่อย ๆ เจริญ อบรม จนกระทั่งเป็นอินทรีย์ ๕ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิินทรีย์ และ ปัญญินทรีย์

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค อุปาทสูตรที่ ๑ ข้อ ๑๐๖๑ มีข้อความว่า

สาวัดถีนีทาน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้นนอกจากความอุบัติแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธ-

เจ้า หาได้ไม่ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน คือ สัทธินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ ปัญญาอินทรีย์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก แล้ว ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้นนอกจากความอุปบัติแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หาได้ไม่

และใน **อุปาทิสสูตรที่ ๒ ข้อ ๑๐๖๒** ได้แสดงว่า อินทรีย์ ๕ นี้ ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้นนอกวินัยของพระสุคต หาได้ไม่

คือ ถ้าไม่มีการฟังเรื่องสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ก็ไม่มีปัจจัยใด ๆ ทั้งสิ้นที่จะทำให้สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ. ที่อาจารย์พูดว่า อ่านหนังสือสามารถเจริญสติปฏิฐานได้ เพราะฉะนั้น บุคคลที่อ่านหนังสือและเจริญสติ กับบุคคลที่อ่านหนังสือแต่ไม่ได้เจริญสติ ต่างกันอย่างไรขณะที่อ่าน

ส. ขณะที่อ่านและหลงลืมสติ ก็เป็นเวลาที่กำลังอ่าน ไม่ได้ระลึกถึงการเห็น และการคิดถึงคำแต่ละคำที่อ่าน ไม่ว่าท่านผู้ฟังจะอ่านอะไรทั้งสิ้นให้ทราบ ว่า ต้องมีการเห็น ถ้าไม่เห็นจะอ่านได้อย่างไร แต่บางครั้งเห็นแล้วไม่ได้อ่าน เห็นเฉย ๆ เพราะฉะนั้น ในขณะที่กำลังอ่าน จึงมีสภาพธรรม คือ เห็น และมีสภาพธรรมที่กำลังคิดถึงแต่ละคำ ซึ่งในขณะที่สติระลึกจะรู้ว่า สภาพที่เห็นเป็นอย่างหนึ่ง และสภาพที่กำลังคิดถึง ความหมายของสิ่งที่เห็นเป็นอีกอย่างหนึ่ง

ถ. ในขณะที่อ่าน และคิดถึงคำ จะต้องหยุดอ่านไหม

ส. ไม่จำเป็น ไม่ใช่มีความจงใจ ตั้งใจจะหยุด เพราะว่าขณะนี้นามธรรม และรูปธรรมดับไปนับไม่ถ้วน ผ่านไปแล้ว ไม่มีใครสามารถที่จะให้หยุดเป็นจังหวะ และให้สติระลึกเป็นขณะ ๆ แต่ว่าในขณะที่กำลังเห็น สติจะเกิดระลึกก็ได้ และสติเองก็ดับ และสติจะเกิดอีกก็ได้ หรือจะไม่เกิดอีกก็ได้ เป็นปกติ

ข้อสำคัญ คือ ความรู้ แต่ไม่ใช่ความตั้งใจที่พยายามจะรู้เป็นคำ ๆ แต่ถ้าความตั้งใจอย่างนั้นเกิดขึ้น ก็เป็นสภาพธรรมที่บังคับบัญชาไม่ได้ เพราะฉะนั้น สติจะต้องรู้ในลักษณะอาการที่จงใจว่า แม้ลักษณะที่จงใจนั้นก็เป็นสภาพนามธรรมชนิดหนึ่ง

ข้อสำคัญคือต้องรู้ว่า ทุกอย่างที่เกิดปรากฏ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เพียงเพราะพระผู้มีพระภาคทรงแสดงอย่างนี้ แต่ต้องเป็นเพราะสติ สัทธา วิริยะ สมาธิ ปัญญาของบุคคลนั้นเองเกิดขึ้น ระลึกรายอย่างนั้น จนกระทั่งเป็นอินทรีย์ที่แก่กล้า สามารถรู้ชัดในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตนของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนี้ได้

ถ. ในขณะที่อ่าน ถ้าขณะนั้นไม่หยุดอ่านจะรู้ได้อย่างไร เพราะจิตเกิดขึ้นได้ทีละขณะ ในขณะที่อ่านแล้วรู้ความหมาย จิตก็ตริกันไป และรู้ว่า จิตตริกันไป ก็เป็นจิตอีกดวงหนึ่ง ถ้าไม่หยุดอ่าน ก็จะรู้ทั้งความหมายในข้อความและนามธรรมที่กำลังตริกัน จะรู้ได้อย่างไร

สุ. ท่านผู้ฟังสวดมนต์อยู่เสมอ คงจะสังเกตได้ว่า ในขณะที่กำลังสวดมนต์ เคยคิดเรื่องอะไรบ้างหรือเปล่า ซึ่งทำไมรวดเร็วนัก นั่นคือความรวดเร็วของอวิชชา ทำให้อวิชชาจึงรวดเร็วได้อย่างนั้น และถ้าเป็นวิชาซึ่งได้อบรมแล้ว จะรวดเร็วอย่างนั้นบ้างไม่ได้หรือ ขอให้เปรียบเทียบความเร็วของอวิชชา ในขณะนี้ ไม่ใช่มีแต่เห็นได้ยินด้วย ทำไมรวดเร็วอย่างนี้ได้

เพราะฉะนั้น ถ้าสติจะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ต่างกัน เพราะในขณะที่เห็นและได้ยิน ก็มีการคิดนึกด้วย บางท่านอาจจะคิดนึกไกล บางท่านก็กำลังสวดมนต์ ซึ่งทุกท่านตั้งใจที่จะสวดอย่างดีให้จบ แต่แม้กระนั้นก็ยังนึกถึงเรื่องอื่นได้ โดยสภาพความเป็นอนัตตา ด้วยความเร็วของอวิชชา ฉันทะ สติที่ได้อบรมแล้ว ปัญญาที่ได้อบรมแล้ว ก็สามารถจะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมในขณะที่กำลังสวดมนต์ แทนที่จะคิดเรื่องอื่น แทนที่จะคิดนึกเป็นเรื่องราว เป็นเรื่องอื่นต่าง ๆ ก็เป็นสติที่กำลังระลึกในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นได้

สำหรับการอ่านหนังสือ ก็ไม่ผิดจากการที่เห็นและคิดนึกในขณะนี้ เพียงแต่ว่า สิ่งที่เราพบในขณะนี้ไม่มีลักษณะฐานเป็นตัวหนังสือ แต่เป็นคนนั้นคนนี้ และมีเรื่องของคนนั้นคนนี้แต่ละคน ฉะนั้น การอ่านหนังสือ ก็ฉนั้น

เพราะฉะนั้น ทางตา เมื่อระลึก ก็จะต้องศึกษา คือ พิจารณาจนกว่าจะเป็น ความรู้จริง ๆ ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ต่างกัน ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จะไม่มีวิธีอื่นเลย ซึ่งนี่คือการอบรมเจริญ อินทรีย์ ๕

ถ. ขณะที่เรามีความประสงค์จะฟังเพลง สติระลึกอยู่เสมอว่า นี่เป็น นามธรรมชนิดหนึ่ง ทั้ง ๆ ที่ระลึกไว้ เราก็เปิดวิทยุฟัง ขณะที่ฟังเราก็ระลึกไว้ว่า นี่ก็เป็น สภาพธรรมชนิดหนึ่ง เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง และฟังไปจนจบ อย่างนี้จะเรียกว่า เป็นการเจริญสติปัฏฐานหรือเปล่า

ส. เพราะฉะนั้น สติจะระลึกบ้างในชีวิตประจำวันตามปกติ แต่ว่ายังไม่ใช่ การรู้ชัดในลักษณะที่แยกขาดจากกันของนามธรรมแต่ละชนิดและรูปธรรมแต่ละชนิด

ถ. ถ้าตามระลึกไปเรื่อย ๆ จะยังละไม่ได้ เสียงเพลงนี้ ...

ส. ยังละไม่ได้ในตอนต้น เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นความจริงด้วย เพราะฉะนั้น พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ประโยชน์สูงสุด คือ ให้รู้จักตัวเองถูกต้องตรงตามความเป็นจริง เพราะการละไม่ไ้ละโดยชื่อ โดยรู้อย่างนี้เป็นนามธรรมและจะละ หรือว่านี่ชื่อว่ารูปธรรมและจะละ แต่ต้องเป็นการละโดยความรู้ในสิ่งซึ่งไม่เคยรู้ทางตาว่า สภาพรู้ทางตา ลักษณะรู้ต่างกับสิ่งที่ปรากฏ จนกว่าสภาพธรรมที่กำลังเห็นในขณะนี้ จะเป็นอนัตตา คือ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นเพียงสภาพธรรมแท้ ๆ

ถ. แต่ในใจเรารู้ว่า เราชอบฟัง นี่เป็นเพลงที่เราชอบฟัง และรู้นั่นเป็น สภาพของนามธรรมชนิดหนึ่ง

ส. ใช่ แต่แสดงให้เห็นว่า ยังไม่รู้อีกหลายอย่าง ใช่ไหม ยังไม่ละเอียดพอ เพราะว่าชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ไม่ใช่มีแต่เฉพาะช่วงในขณะที่สติจะระลึกตาม แม้ ในขณะอื่นอีกในชีวิตประจำวัน ก็จะต้องอบรมเจริญจนกระทั่งสติสามารถระลึกได้

เนื่อง ๆ บ่อย ๆ และเมื่อนั้นผู้นั้นจะรู้ว่า ได้เจริญอบรมอินทรีย์แล้วมากน้อยแค่ไหน
ฉะนั้น ชีวิตปัจจุบันเป็นเครื่องวัดการเจริญอินทรีย์ของแต่ละบุคคล

ไม่มีใครสามารถจะเร่งรัดสติและปัญญาได้ เมื่อเทียบกับขณะที่หลงลืมสติ
ในชีวิตประจำวัน แต่ให้ทราบว่า เมื่อเข้าใจพระธรรมถูก ขณะที่สติระลึกเป็นสัมมาสติ
เป็นหนทางที่จะทำให้ประจักษ์แจ้งในลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้
ในวันหนึ่ง

อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ปุณณียสูตร ข้อ ๘๓ มีข้อความที่พระสาวก
ทูลถามพระผู้มีพระภาค แม้ในเรื่องที่สภาพธรรมไม่ปรากฏชัด ว่าเป็นเพราะเหตุใด

ข้อความมีว่า

ครั้งนั้นแล ท่านพระปุณณียะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
บังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย เครื่องให้พระธรรมเทศนา
แจ่มแจ้งกะพระตถาคตในกาลบางครั้งว ไม่แจ่มแจ้งในกาลบางครั้งว

แม้ในสมัยโน้นหรือในสมัยนี้ก็เหมือนกัน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ปุณณียะ ภิกษุผู้มีศรัทธาแต่ไม่เข้าไปหา พระธรรมเทศนาจึงไม่แจ่มแจ้ง
กะพระตถาคตก่อน แต่ในกาลใด ภิกษุผู้มีศรัทธาและเข้าไปหา ในกาลนั้นพระธรรม
เทศนาจึงจะแจ่มแจ้งกะพระตถาคต

เป็นความจริงไหม สำหรับพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป มักจะเป็นผู้ที่ดูมีศรัทธา
พอสมควร เพราะนับถือในพระคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ที่เคารพ
นับถือในพระปัญญาคุณ แต่ยังไม่สนใจที่จะเข้าไปใกล้ที่จะฟังพระธรรม หรือศึกษา
พระธรรม เพราะฉะนั้น ทุกท่านก็ตรวจสอบกับตนเองได้ว่า เป็นผู้ที่มีศรัทธาแล้ว และ
เข้าไปหาด้วย คือ เข้าไปฟังพระธรรมด้วยหรือเปล่า

ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ปุณณิยะ ภิกษุมีศรัทธาและเข้าไปหา แต่ไม่เข้านั่งใกล้ ... เข้านั่งใกล้ แต่ไม่สอบถาม ... สอบถาม แต่ไม่เจียโลตพังธรรม ... เจียโลตลงพังธรรม แต่ฟังแล้ว ไม่ทรงจำธรรมไว้ ... ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ แต่ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้

นี่คือชีวิตจริง ๆ ของแต่ละคน กว่าจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ต้องผ่านชีวิตประจำวันแต่ละภพแต่ละชาติเพื่อเป็นเครื่องพิสูจน์ว่า ได้ทำตามเหตุที่สมควรแก่การที่พระธรรมจะแจ่มแจ้งหรือไม่

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

... พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ แต่ไม่เป็นผู้รู้orro รู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ...

นี่คือความจริง คือ สติปัฏฐานในชีวิตประจำวัน บางท่านสนใจศึกษาจริง ๆ อ่านตำรา อรรถกถา ฎีกา และพระไตรปิฎก แต่ไม่เป็นผู้รู้orro รู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม คือ สติปัฏฐาน ยังไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของสภาพนามธรรมและรูปธรรมบ่อย ๆ เนื้อ ๆ ซึ่งความจริงเป็นอย่างไรก็ต้องเป็นอย่างนั้น สำหรับการเป็นผู้ที่เริ่มต้น จนกว่าจะถึงการเป็นผู้ที่รู้แจ้ง

ข้อความต่อไป ท่านผู้ฟังจะเห็นชีวิตประจำวันสำหรับ ผู้ที่รู้orro รู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม คือ ผู้ที่ได้ฟังธรรมแล้ว สติก็ยังเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมด้วย แต่ไม่เป็นผู้มีวิจจาม

เรื่องที่จะละกิเลสมากมาย แต่ไม่ใช่ที่ท่านผู้ฟังอยากที่จะประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยที่ชีวิตตามความเป็นจริงยังมีการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลอยู่ เพราะฉะนั้น ชีวิตประจำวันจริง ๆ จึงเต็มไปด้วยกิเลสต่าง ๆ แต่สำหรับผู้ที่ยอมรับเจริญอินทรีย์แล้ว เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

ข้อความต่อไป

เจรจาถ้อยคำไพเราะประกอบด้วยวาจาของชาวเมือง สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้อำนาจใจความได้แจ่มแจ้ง ... เป็นผู้ที่มีวาจางาม เจรจาถ้อยคำไพเราะ สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้อำนาจใจความได้แจ่มแจ้ง แต่ไม่เป็นผู้ที่แข็งแรงเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้आจหาญ ว่าเริง พระธรรมเทศนาจึงไม่แจ่มแจ้งกะพระตถาคตก่อน

ดูกร ปุณณิยะ แต่ในกาลใด ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา เข้าไปหา เข้านั่งใกล้ สอบถาม เจียไธตลงฟังธรรม ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ รู้ธรรม รู้ธรรม แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม มีวาจางาม เจรจาถ้อยคำไพเราะ สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้อำนาจใจความได้แจ่มแจ้ง เป็นผู้แข็งแรงเพื่อนพรหมจรรย์ให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้आจหาญ ว่าเริง ในกาลนั้น พระธรรมเทศนาจึงแจ่มแจ้งกะพระตถาคต

ดูกร ปุณณิยะ พระธรรมเทศนาประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการนี้แล จึงแจ่มแจ้งกะพระตถาคตโดยส่วนเดียว ฯ

จบ สูตรที่ ๓

๑๑๘๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๒๕

ถ้าได้ฟังพระธรรมบ่อย ๆ เนื้อหา ๆ จะเห็นได้ว่า เรื่องของกิเลสนี้มากมาย และเป็นเรื่องชีวิตประจำวันจริง ๆ และการที่จะละกิเลสได้ต้องเป็นเพราะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่สะสมมาจริง ๆ ข้อสำคัญ คือ ต้องเป็นความรู้ อย่าเพียงคิดว่า ชัดหรือยัง หรืออยากจะรู้ลักษณะของนามธรรมชัด ๆ รูปธรรมชัด ๆ เมื่อไรทางตาจึงจะเป็นอนัตตาเสียที แต่ถ้ายังไม่ได้รู้ลักษณะของสภาพรู้จริง ๆ ไม่มีทางที่สิ่งที่กำลังปรากฏเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลในขณะนี้ จะปรากฏว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนได้ แต่เพราะความรู้เกิดพร้อมกับระลึกได้ว่า ขณะนี้สิ่งที่ปรากฏเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏเท่านั้น จะค่อย ๆ คลายการเข้าใจว่า เห็นสัตว์ เห็นบุคคล เห็นสิ่งวัตถุต่าง ๆ จนกว่าสภาพธรรมจะปรากฏจริง ๆ และต้องไม่ลืมธรรมข้อหนึ่งข้อใดใน ๑๐ ประการ ตั้งแต่ มีศรัทธา เข้าไปหา เข้านั่งใกล้ สอบถาม เจียโลตลงฟังธรรม ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ รู้ธรรม รู้ธรรม แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม มีวาจาถาม ไม่น่าที่พระผู้มีพระภาคจะต้องทรงแสดงไว้เลย ใช่ไหม แต่ให้เห็นชีวิตตามความเป็นจริงว่า ขณะใดที่วาจาไม่ถาม ขณะนั้นหลงลืมสติ หรือว่ามีสติ

ถ. แทนที่จะพูดว่า ธรรมไม่แจ่มแจ้งแก่ภิกษุ ทำไมจึงกล่าวว่า ธรรมไม่แจ่มแจ้งกับพระตถาคต เพราะตามธรรมดาธรรมทั้งหลายย่อมปรากฏแจ่มแจ้งกับพระองค์อยู่ตลอดเวลา

สุ. เป็นสำนวนของพระสูตร แต่อรรถจะต้องเข้าใจด้วยว่า เข้าใจธรรมของใคร เข้าใจธรรมกะใคร กับบุคคลไหน

พยายามเข้าถึงอรรถของพยัญชนะนี้ ที่เข้าใจนั้นถูก ไม่ผิด ผู้ที่ไม่แจ่มแจ้ง คือ ผู้ฟัง หรือผู้ที่เริ่มจะมีศรัทธา ซึ่งบางท่านก็เข้าไปหา บางท่านก็ยังไม่เข้าไปหา

บางท่านเข้าไปหาแต่ยังไม่นั่งใกล้ เพราะฉะนั้น ความไม่แจ่มแจ้งควรจะเป็นของบุคคลเหล่านั้น ไม่ใช่ของพระผู้มีพระภาค แต่ธรรมที่แจ่มแจ้งนั้น แจ่มแจ้งกะใคร ก็กะพระผู้มีพระภาค เพราะเป็นพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง พยายามเข้าใจในความหมายอย่างนี้ได้ไหม คือ ไม่ใช่เข้าใจกะคนอื่น ไม่ใช่ธรรมของบุคคลอื่นที่จะต้องเข้าใจกับบุคคลอื่น

ถ. หมายความว่า ธรรมที่จะปรากฏให้เกิดความแจ่มแจ้งแก่ผู้ที่เข้าไปหา จะต้องเป็นผู้ที่มีศรัทธา เข้าไปหา เข้าไปนั่งใกล้ เจียสโตฟัง ฟังแล้วต้องจำได้ และไตร่ตรองเนื้อความ และประพจน์ธรรมสมควรแก่ธรรมที่ไตร่ตรอง แต่ถ้าภิกษุไม่เข้าไปหา เข้าไปนั่งใกล้ เข้าไปถามแล้ว ธรรมนั้นก็ปรากฏอยู่ แต่ไม่แจ่มแจ้งแก่ผู้เข้าไปหา

สุ. ถูกต้อง และก็เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ไม่ใช่แจ่มแจ้งกะบุคคลอื่น คือ ไม่ใช่ธรรมของบุคคลอื่น ซึ่งจะต้องแจ่มแจ้งกับบุคคลอื่น

ขอกล่าวถึงพระสูตรตอนอื่น ๆ ที่จะแสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้ที่อบรมเจริญอินทรีย์ ๕ ว่า ไม่ใช่เพียงแต่ต้องการให้สติเกิด และรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม และก็อยากจะให้ชัดเจนแจ่มแจ้งโดยรวดเร็วหรือทันที ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แต่ต้องอาศัยความอดทนและความเข้าใจสภาพธรรมโดยถูกต้อง สติจึงจะระลึกลักษณะของสภาพธรรมนั้นได้จริง ๆ

อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต อภัพพสูตร ข้อ ๗๖

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ไม่เพียงมีในโลก พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่เพียงบังเกิดในโลก ธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศไว้แล้ว ไม่เพียงรุ่งเรืองในโลก ๓ ประการเป็นไฉน คือ ขาดิ ๑ ขรา ๑ มรณะ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้ง ๓ ประการนี้แล ไม่เพียงมีในโลก พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่เพียงบังเกิดในโลก ธรรมวินัยอันพระตถาคตทรงประกาศไว้แล้ว ไม่เพียงรุ่งเรืองในโลก

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะกรรม ๓ ประการนี้ มีอยู่ในโลก ฉะนั้น พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงบังเกิดในโลก ธรรมวินัยที่พระตถาคตทรง ประกาศไว้ จึงรุ่งเรืองในโลก

ไม่มีใครที่จะไม่ประสบชาติ ชรา มรณะ ทั้งตนเองและบุคคลอื่น แต่ละท่าน เกิดมาแล้ว และยังมีบุคคลอื่น คือ ญาติ มิตรสหาย เพื่อนฝูง ซึ่งยังคงมีการเกิดขึ้นเรื่อย ๆ และชราลงไปเรื่อย ๆ และในที่สุดคือมรณะ ความตาย ซึ่งเป็นของแน่นอนที่สุด วันหนึ่งวันใดก็ได้ ขณะไหนก็ได้ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ถ้าไม่มีชาติ ชรา มรณะ พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคประกาศไว้แล้ว ไม่พึงรุ่งเรืองในโลก

ท่านผู้ฟังก็เห็นสภาพความเป็นจริง การเกิด การแก่ และการตายเป็นชีวิตประจำวันของวงศาคณาญาติ เพื่อนฝูงอยู่เสมอ และแม้แต่ตัวท่านเอง จากภพหนึ่งสู่อีกภพหนึ่ง จากชาติหนึ่งสู่อีกชาติหนึ่ง จากบุคคลหนึ่งสู่อีกบุคคลหนึ่ง จากเหตุการณ์ในชีวิตของชาติหนึ่ง สู่เหตุการณ์ในชีวิตของอีกชาติหนึ่ง เน้นนานมาแล้วในสังสารวัฏฏ์ จนไม่มีใครสามารถจดจำได้ ไม่มีใครสามารถรู้ได้จริง ๆ และถ้าไม่ได้ฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง คงไม่คิดที่จะหยุดเกิด ไข่ใหม่ แต่อย่าลืมว่า ทนที่ที่จุติจิตดับ ปฏิสนธิจิตเกิดต่อทันที ไม่มีใครยับยั้งได้เลย เป็นการตั้งต้นของชาติ ชรา และมรณะต่อไปอีก

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลไม่ละกรรม ๓ ประการแล้ว ก็ไม่อาจละชาติ ชรา มรณะได้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ราคะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑

สำหรับท่านที่เริ่มรู้สึกว่าจะไม่ควรจะเกิดอีกต่อไป ควรจะได้ทราบว่าจะไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ ตราบใดที่ยังมีโลภะ โทสะ โมหะ เพราะฉะนั้น ถ้าใครต้องการที่จะไม่เกิดจริง ๆ อาจจะไม่ใช้ชาตินี้ทันที แต่ไม่ว่าจะเป็นอีกกี่สิบชาติ อีกกี่ร้อยชาติก็ตาม ที่จะไม่เกิดได้ ควรจะรู้เหตุว่า ถ้ายังไม่ดับโลภะ โทสะ โมหะ ก็ต้องเกิด เพราะฉะนั้น โลภะ โทสะ โมหะนั้น จะดับได้อย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลไม่ละธรรม ๓ ประการแล้ว ก็ไม่อาจละราคะ โทสะ โมหะได้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ สักกายทิฏฐิ ๑ วิจิกิจชา ๑ สีลพทปราคมาส ๑

ที่ท่านฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานบ่อย ๆ เนือง ๆ ก็เพื่อละ สักกายทิฏฐิ ๑ วิจิกิจชา ๑ สีลพทปราคมาส ๑ ยังไม่ใช่ถึงความเป็นพระอรหันต์เพียงด้วยการฟัง แต่ฟังเพื่อให้ความเห็นถูกเกิดขึ้น เพื่อที่ให้อริระลึกได้ถูกต้อง เพื่อที่จะเป็นสัมมามรรค เพื่อที่จะละสักกายทิฏฐิ การยึดถือสภาพธรรมเป็นตัวตน ละวิจิกิจชา ความสงสัยใน ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม และละสีลพทปราคมาส ข้อปฏิบัติอย่างอื่นซึ่ง ไม่ใช่การระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจในขณะนี้

และถึงแม้จะทราบแล้วว่า ต้องละสักกายทิฏฐิ วิจิกิจชา และสีลพทปราคมาส แต่เมื่อยังละไม่ได้ ก็ยังต้องมีเหตุอีกว่า ต้องละธรรมอะไรก่อน จึงจะละสักกายทิฏฐิ วิจิกิจชา และสีลพทปราคมาสได้ ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลไม่ละธรรม ๓ ประการแล้ว ก็ไม่อาจละสักกายทิฏฐิ วิจิกิจชา สีลพทปราคมาสได้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ การกระทำไว้ในใจโดยอุบาย ไม่แยบคาย ๑ การเสพทางผิด ๑ ความหดหู่แห่งจิต ๑

ต้องพิจารณาว่า เป็นชีวิตประจำวันหรือเปล่า การกระทำไว้ในใจโดยอุบาย ไม่แยบคาย คือ การไม่พิจารณาข้อปฏิบัติให้ถูกต้อง ถ้าทำอย่างอื่นด้วยความเข้าใจ ผิด ไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ก็ไม่มีทางที่จะละสักกายทิฏฐิ วิจิกิจชา สีลพทปราคมาส เพราะจะเป็นการเสพทางผิด แม้เพียงเล็กน้อย นิดเดียว ที่ผิด ก็จะทำให้ผลที่ปรากฏเป็นผลที่ผิดอย่างใหญ่ ซึ่งท่านที่เคยเข้าใจว่าปฏิบัติธรรม แล้วคงจะทราบได้ว่า ถ้าไม่ใช่สติที่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติจริง ๆ ย่อมจะทำให้เกิดสิ่งที่ผิดปกติ ซึ่งไม่ใช่ปัญญาที่ค่อย ๆ รู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติอย่างนี้ได้

เพราะฉะนั้น เรื่องของการปฏิบัติ อย่าคิดที่จะปฏิบัติทันที แต่ควรจะเข้าใจเรื่องของสภาพธรรมเพิ่มขึ้น ๆ เป็นปัจจัยปรุงแต่งให้สติระลึกถูกต้องตามความเข้าใจที่เพิ่มขึ้น ดีกว่าที่จะไม่รู้อะไรเลย และต้องการที่จะปฏิบัติโดยความไม่รู้ เพราะฉะนั้น ผลที่ปรากฏย่อมเป็นสภาพที่ผิดปกติ ด้วยความไม่รู้

สำหรับ ความหดหู่แห่งจิต ซึ่งถ้าไม่ละ ก็ไม่อาจจะสัkkายทิฏฐิ วิจิกิจชา และ สลัปปตปราคมาสได้

ท่านผู้ฟังเคยได้ยินคำพูดที่แสดงความหดหู่ไหม ถ้าบอกว่า ชีวิตนี้เกิดมาลำบากเสียจริง ๆ เป็นทุกข์ไปหมด ตั้งแต่เข้าจนถึงคำ และถ้าขณะนั้นสติไม่ระลึก รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏอย่างอาจหาญว่าแจ้งตามปกติ ก็ไม่มีทางที่จะละสัkkายทิฏฐิได้ ก็ยังคงเป็นความเศร้าหมองหดหู่

บางคนก็บอกว่า ชีวิตของฆราวาสคับแคบมาก ไม่เหมือนกับชีวิตของบรรพชิต ก็มุ่งแต่จะคิดว่า ถ้าได้ออกบรรพชาอุปสมบท คงจะเจริญสติปฏิฐานได้มาก ปัญญา คงจะเกิดมาก แต่เมื่อไม่สามารถที่จะทำได้ ทุกท่านก็มีเหตุปัจจัยที่จะทำให้สภาพธรรมเกิดปรากฏกับแต่ละท่าน แต่ละขณะ ตามความเป็นจริง แทนที่จะหดหู่และเป็นทุกข์ เตือนร้อนใจ สติระลึกทันทีที่ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ โดยรู้ว่าเป็นหนทางเดียวจริง ๆ

จะหดหู่ทั้งวัน จะเป็นทุกข์ทั้งวัน จะเศร้าหมองไปทั้งวัน ก็ไม่มีประโยชน์อะไร นอกจากขณะที่มีประโยชน์ คือ สติระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แม้ว่าจะน้อย ก็ยังดีกว่าหดหู่มาก ๆ หรือท่านผู้ฟังจะคิดว่า หดหู่เสียดีกว่า เป็นทุกข์มาก ๆ โดยที่สติไม่ได้ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งถ้าเป็นโดยลักษณะนั้น เป็นการกระทำไว้ในใจโดยอุบายอันไม่แยบคาย

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลไม่ละธรรม ๓ ประการนี้แล้ว ก็ไม่อาจจะการกระทำไว้ในใจโดยอุบายไม่แยบคาย การเสพทางผิด ความหดหู่แห่งจิตได้

๓ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้มีสติหลงลืม ๑ ความไม่มีสัมปชัญญะ ๑ ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ๑

ทุกอย่างต้องมีเหตุ ซึ่งท่านผู้ฟังไม่ควรจะไม่ผ่านพญชณะใด ๆ ที่พระผู้มีพระภาคทรงพระมหากรุณาแสดงไว้ เพราะเป็นชีวิตจริง ๆ เป็นชีวิตประจำวัน ซึ่งท่านผู้ฟังก็ทราบแล้วว่า ถ้าขณะใดที่สติไม่เกิด หลงลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ ขณะนั้นก็มีความฟุ้งซ่านต่าง ๆ

ท่านผู้ฟังเคยทราบลักษณะของความฟุ้งซ่านบ้างไหม ตามความเป็นจริง ชีวิตจริง ๆ ของแต่ละคน แต่ละขณะ แต่ละวัน ฟุ้งซ่านบ้างไหม เคยนึกถึงเรื่องอะไร ๆ บ้างไหม ซึ่งเวลาที่อกุศลธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นในอารมณ์ทั้งหลายจนท่วมท้น ก็แสดงให้เห็นลักษณะของความฟุ้งซ่าน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลไม่ละธรรม ๓ ประการแล้ว ก็ไม่อาจจะความเป็นผู้มีสติหลงลืม ความไม่มีสัมปชัญญะ ความฟุ้งซ่านแห่งจิตได้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่ใคร่เห็นพระอริยะ ๑ ความเป็นผู้ไม่ใคร่ฟังธรรมของพระอริยะ ๑ ความเป็นผู้มีจิตคิดแข่งดี ๑

กิเลสเป็นกิเลส อกุศลธรรมเป็นอกุศลธรรม ไม่มีใครชอบ ไซ้ไหม แม้แต่ความเป็นผู้แข่งดี แต่บางครั้งบางขณะเกิดบ้างหรือเปล่า สำหรับแต่ละบุคคล ที่จะต้องรู้จักตนเองตามความเป็นจริง ถ้าสภาพธรรมใดเกิดขึ้น ขอให้เพียงสติเกิดระลึกว่า ขณะนั้นเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้นเอง ซึ่งไม่ใช่เรา แต่เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้น เพราะการสะสม เพราะเหตุปัจจัยในอดีต เพราะฉะนั้น กิเลสที่มีมากก็แสดงออกมาในลักษณะอาการต่าง ๆ กันของแต่ละบุคคล ทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง

ท่านผู้ฟังซึ่งเป็นปุถุชน ถ้าสติเกิดย่อมรู้จักตัวเองตามความเป็นจริงว่ามีอะไรบ้างที่ยังไม่ดี ดีกว่าที่จะคิดว่า ดีทุกอย่าง ดีหมดแล้ว ไม่มีอะไรอีกแล้วที่จะต้องดีขึ้น เพราะฉะนั้น แม้แต่ในเรื่องของการที่จะเป็นผู้ที่ไม่มีสติสัมปชัญญะ และมีความ

ฟังชาน ก็เพราะเหตุว่า เป็นผู้ไม่ใคร่เห็นพระอริยะ ๑ เป็นผู้ไม่ใคร่ฟังธรรมของพระอริยะ ๑ เป็นผู้มึนจิตคิดแข่งดี ๑

ท่านผู้ฟังแน่ใจหรือเปล่าว่า เป็นผู้ที่ต้องการเห็นพระอริยะ

ถ. ผมยังมองไม่เห็นว่าจะมีผู้ใดไม่ต้องการเห็นพระอริยะ

ส. ผู้ที่ไม่ต้องการฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงโดยละเอียด เป็นผู้ที่ไม่ต้องการเห็นพระอริยะ เพราะเมื่อพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระธรรมเป็นศาสดาแทนพระองค์ เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ต้องการที่จะศึกษาธรรม ไม่ต้องการที่จะฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงโดยละเอียด เพราะคิดว่าทำไมจะต้องศึกษาพระธรรม ปฏิบัติเลยไม่ได้หรือ หรือว่าพระธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดมาก เสียเวลาจริง ๆ ที่จะต้องศึกษา ถ้าเป็นโดยลักษณะนี้ย่อมหมายความว่า บุคคลนั้นไม่ใคร่ที่จะเห็นพระอริยะ แต่ต้องการเพียงคำแนะนำจากบางท่านบางประการที่จะให้ประพฤติปฏิบัติ ถ้าเป็นโดยลักษณะนั้น ไม่ใช่ผู้ที่ต้องการเห็นพระอริยะ

ถ. ในลักษณะนี้ ควรจะเป็นการไม่ต้องการเห็นพระธรรมมากกว่า

ส. ถ้าไม่เห็นพระธรรม จะเห็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ไหม

ถ. ไม่ได้

ส. พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระอริยะหรือเปล่า

ถ. เป็น

ส. เพราะฉะนั้น เมื่อไม่เห็นพระธรรม ก็ไม่อาจที่จะเห็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงไม่อาจที่จะเห็นพระอริยะ

เพราะฉะนั้น ควรที่จะพิจารณาว่า อยากเห็นอะไร ถ้าอยากเห็นพระอริยะจริง ๆ มีทางเดียว คือ ฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงโดยละเอียด และจะเห็นพระอริยะได้ แต่ถ้าไม่ฟัง ไม่มีหนทางเลย เพราะไม่รู้ว่าพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมอะไร เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณา แม้การเป็นผู้ที่มีสติหลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ และมีความฟุ้งซ่านแห่งจิต ก็เพราะว่า

เป็นผู้ไม่ใคร่เห็นพระอริยะ ๑ เป็นผู้ไม่ใคร่ฟังธรรมของพระอริยะ ๑ และความเป็นผู้มี
จิตคิดแข่งดี ๑

๑๑๘๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๒๕

เนื่องจากพระสูตรนี้เป็นพระสูตรยาว ขอล่าวถึงโดยตลอดอย่างสั้น ๆ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลไม่ละธรรม ๓ ประการแล้ว ก็ไม่อาจจะความเป็นผู้ไม่ใคร่เห็นพระอริยะ ความเป็นผู้ไม่ใคร่ฟังธรรมของพระอริยะ ความเป็นผู้มีจิตคิดแข่งดีได้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ความฟุ้งซ่าน ๑ ความไม่สำรวม ๑ ความทุศีล ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลไม่ละธรรม ๓ ประการแล้ว ก็ไม่อาจจะความฟุ้งซ่าน ความไม่สำรวม ความทุศีลได้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ ความเป็นผู้ไม่รู้จักความประสงค์ ๑ ความเกียจคร้าน ๑

เป็นเรื่องชีวิตของแต่ละคน แต่กระนั้นพระผู้มีพระภาคก็ยังคงทรงแสดงโดยละเอียด เป็นอนุสาสนีที่ทรงพร่ำสอนจริง ๆ ให้ละเอียดขึ้น ๆ ว่า เพราะเหตุไรจึงยังเป็นผู้ฟุ้งซ่าน ไม่สำรวม และทุศีล ก็เพราะว่า เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ เป็นผู้ไม่รู้จักความประสงค์ ๑ เป็นผู้มีเกียจคร้าน ๑

ท่านผู้ฟังถามว่า เป็นผู้ไม่รู้จักความประสงค์ คืออย่างไร

ความประสงค์ของชีวิต แต่ละท่านมีความประสงค์ของชีวิตแล้วหรือยัง หรือยังไม่รู้

มีความประสงค์ที่จะรู้แจ้งธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงหรือเปล่า นั่นเป็นจุดประสงค์ในชีวิตหรือเปล่า หรือว่าจุดประสงค์คืออย่างอื่น

ถ้าไม่มีจุดประสงค์ที่จะรู้แจ้งพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง อาจจะไม่ทราบเลยว่า จุดประสงค์ในชีวิตนี้คืออะไร มีทุกอย่างพร้อม มีความสนุก มีความรื่นเริง แต่นั่นหรือคือจุดประสงค์ในชีวิต ต้องการเท่านั้นหรือ ที่ทุกอย่างมีแล้วหมดไป ทุกๆ ขณะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ เป็นสภาพธรรมที่ไม่มีใครสามารถแก้ไขหรือยับยั้งชาติ ชรา มรณะได้ เพราะฉะนั้น ถ้าทราบโดยยังไม่เป็นผู้ที่รู้ความประสงค์ของชีวิตจริง ๆ ย่อมจะเป็นผู้ที่ไม่มีศรัทธา

ถ. เรื่องการแข่งดี จิตของเราจะไปแข่งดีกับใคร ขอให้อาจารย์ขยายความ

ส. ชีวิตประจำวัน แต่ละท่านมีความเป็นตัวตน ถ้ายังไม่เป็นพระอรหันต์บุคคล และเมื่อมีความเป็นตัวตน มีความสำคัญตนมาก ในขณะนั้นย่อมคิดว่า เป็นบุคคลที่อาจจะเก่งกว่าบุคคลอื่น ดีกว่าบุคคลอื่น เลิศกว่าบุคคลอื่น หรือพยายามที่จะเป็นอย่างนั้น โดยไม่รู้ว่าแท้ที่จริงแล้วต้องพยายามที่จะละ ไม่ใช่พยายามที่จะรู้กว่าบุคคลอื่นด้วยความเป็นตัวตน แม้แต่การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ไม่ใช่เป็นการแข่งดีว่า เพื่อที่จะรู้ก่อนบุคคลนั้น หรือจะรู้มากกว่าบุคคลนี้ แต่รู้ว่าเป็นเรื่องของการดับกิเลสทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะของความแข่งดีก็เป็นกิเลส

ทำไมจะต้องแข่งดี ในเมื่อทุกคนก็ควรจะได้ คือ เป็นพระอรหันต์เหมือนกัน ถ้าสามารถจะเป็นไปได้ ต้องมีจิตเมตตาที่จะให้คนอื่นเป็นด้วย เสมอด้วย หรือยิ่งกว่าถ้ามีเหตุปัจจัยที่ดียิ่งกว่า ก็ตามการสะสม จะไม่มีใครที่จะดีกว่าได้หรือ

ถ. ไม่แข่งดี คือ ให้ถ่อมตัว ใช่ไหม

ส. แล้วแต่ สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จนกว่าจะเป็นพระโสดาบันบุคคล

ถ. พระสูตรนี้ละเอียดมาก ให้ที่ละ ๓ ที่ละ ๓

ส. จนกว่าจะรู้ว่า ตัวเองมีอะไรบ้าง ยังขาดอะไรบ้าง ยังจะต้องอบรมอย่างไรบ้าง แต่ดีเท่าไรก็ไม่พอ รู้เท่าไรก็ไม่พอ สติจะเกิดเท่าไรก็ไม่พอยุ่ตนเอง จนกว่าจะรู้ว่า แม้ความแข่งดีก็เป็นอกุศลธรรมที่ไม่ควรจะมี และจะไม่มีได้เมื่อสติระลึกรู้ลักษณะของสภาพของความแข่งดีในขณะนั้น แต่ก่อนอื่นไม่ใช่ละความแข่งดีทันที

แต่ต้องละการยึดถือสภาพที่แข็งดีว่าเป็นเรา เพราะฉะนั้น เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ ไม่ว่าใครจะเป็นอย่างไร เห็นธรรมเป็นธรรม ไม่ใช่เป็นบุคคลหนึ่งบุคคลใด สภาพแข็งดีเป็นธรรมชนิดหนึ่ง เกิดขึ้นกับใครเมื่อไรก็ได้ แต่ต้องละสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และ สัมพัตปราคมาสกก่อน

ท่านผู้ฟังขยันมากไหมวันนี้ ขยันที่เป็นอกุศล หรือว่าเป็นกุศล เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่ไม่มีศรัทธา ต้องเป็นผู้ที่เกียจคร้านในกุศล แต่ว่าขยันในอกุศล เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลไม่ละธรรม ๓ ประการนี้แล้ว ก็ไม่อาจละความเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ความเป็นผู้ไม่รู้ความประสงค์ ความเกียจคร้านได้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ความไม่เอื้อเฟื้อ ๑ ความเป็นผู้ว่ายาก ๑ ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ๑

ดีพอหรือยังสำหรับความเป็นผู้เอื้อเฟื้อ ถ้ายังมีความเป็นตัวตนมาก ๆ จะเห็นได้ว่า เอื้อเฟื้อแคบลง ๆ น้อยลง ๆ แต่ถ้าขณะใดที่กุศลจิตเกิด ความเอื้อเฟื้อไม่มีประมาณได้ เพราะสภาพธรรมที่ทำให้เกิดการประมาณ คือ อกุศลธรรม เวลาที่โลภะเกิดขึ้นทำประมาณในบุคคลต่าง ๆ ว่า บุคคลนี้เป็นที่รัก บุคคลนั้นเป็นที่รักมาก หรือ บุคคลนั้นเป็นที่รักนิดหน่อย นั่นคือโลภะประมาณในแต่ละบุคคล โทสะก็เช่นเดียวกัน คนนี้ไม่ค่อยเป็นที่รัก คนนี้เป็นที่ชัง อะไรทำให้ประมาณในบุคคลซึ่งเป็นแต่เพียงสภาพธรรม โทสะนั่นเอง ทำกิจประมาณในสภาพธรรมที่ปรากฏให้ต่างออกไป เป็นบุคคลที่ชังมาก ชังน้อย

เพราะฉะนั้น เมื่อมียังมีโลภะ ยังมีโทสะ ธรรมที่เมื่อบุคคลไม่ละ ก็ไม่อาจละความเป็นผู้ไม่มีศรัทธา คือ ความไม่เอื้อเฟื้อ ๑ ความเป็นผู้ว่ายาก ๑ ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ๑

ท่านผู้ฟังคิดว่าสำคัญไหม ๓ อย่างนี้ ทีละ ๓ ดูเหมือนเล็กน้อย ๆ น้อย ๆ แต่ว่า พระผู้มีพระภาคผู้ทรงตรัสรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ได้ทรงแสดงเหตุไว้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลไม่ละธรรม ๓ ประการแล้ว ก็ไม่อาจละความไม่เอื้อเฟื้อ ความเป็นผู้ว่ายาก ความเป็นผู้มีมิตรชั่วได้ ๓ ประการเป็นไหน คือ ความไม่มีหิริ ๑ ความไม่มีโอตตปปะ ๑ ความประมาท ๑

ต่อจากนั้นก็ย้อนกลับ คือ บุคคลผู้ที่ไม่มีความละอาย ไม่มีความเกรงกลัว เป็นผู้ประมาท ไม่อาจละ ความเป็นผู้ไม่เอื้อเฟื้อ ความเป็นผู้ว่ายาก ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ... ขึ้นไปจนกระทั่งถึงการละราคะ โทสะ โมหะ ต้องรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงตามปกติอย่างนี้ และเจริญสติปัฏฐานตามปกติอย่างนี้ด้วย อย่าคิดที่จะทำอย่างอื่น เพราะไม่ใช่หนทางที่จะรู้จักตัวเองได้ตามความเป็นจริงอย่างนี้

ถ. พระสูตรถ้าไปอ่านเอง โดยอรรถจะไม่ได้อย่างที่อาจารย์อธิบาย หรือไม่เข้าใจ เช่น จะไม่ทราบความหมายที่ว่า จะเห็นพระอริยะได้อย่างไร

ผมมีปัญหาที่จะเรียนถาม คือ ระหว่างที่เจริญสติ บางครั้งให้ทาน หรือเอื้อเฟื้อผู้อื่นไปแล้ว ต้องเลยไปอีกนิดหนึ่งจึงจะนึกได้ จะเป็นการหลงลืมสติไหม

ส. ตราบใดที่ยังไม่ใช่พระอรหันต์ ต้องมีการหลงลืมสติ และถอยลงมาจากพระอรหันต์ ยังไม่ใช่พระอนาคามี ยังไม่ใช่พระสกทาคามี ยังไม่ใช่พระโสดาบัน ก็เป็นเรื่องธรรมดาจริง ๆ ไม่ใช่ว่าต้องรีบร้อน แต่ต้องเป็นผู้ที่ละเอียด

ถ. ผมไม่ได้รีบร้อนอะไร แต่รู้สึกว่ บางครั้งพอเกิดปั๊บ ได้ปั๊บ แต่บางครั้งบ่อยเหมือนกันที่ทำไปแล้ว ให้ไปแล้ว ก้าวเดินไปแล้ว จึงจะนึกได้ คือ มีสติเกิดตามมา ทำไมสติไม่เกิดทันที แต่ก็บังคับไม่ได้ แต่นึกได้ภายหลัง

ส. ขออนุโมทนาที่ว่า แม้ภายหลังสติดังระลึกได้ มิฉะนั้นแล้ว แม้ภายหลังสติก็น่าจะไม่ระลึกอยู่นั่นเอง นี่คือการต่างกันของการเจริญอินทรีย์ ซึ่งจะค่อย ๆ เป็นค่อย ๆ ไปทีละเล็กทีละน้อย จนกระทั่งเป็นผู้ที่พร้อมเมื่อไร อินทรีย์แก่กล้าเมื่อไร ก็จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่จะต้องเป็นการค่อย ๆ ระลึกได้ แม้ภายหลัง ก็ยังเป็นการเจริญอินทรีย์ด้วย

ถ. การที่เรามีสติระลึกสภาพธรรมตามปกติในชีวิตประจำวัน เช่น ขณะที่เราเห็น เรารู้ว่าเป็นอะไร เป็นสภาพของนามธรรม ใช่ไหม

ส. สภาพรู้ อาการรู้มี ไม่ใช่มีแต่เฉพาะสิ่งที่ปรากฏ

ถ. สิ่งที่เรารู้ เป็นนามธรรม

ส. อาการรู้ ลักษณะรู้ ไม่ต้องใช้ชื่อนามธรรม อาการรู้นั้นก็ มี ในขณะที่ใดที่ระลึกที่อาการรู้ ก็เพื่อที่จะถอนความเป็นเราเห็นทางตา

ถ. เช่นเดียวกับทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เป็นอาการรู้ อย่างเดียวกัน

ส. เป็นอาการรู้ ซึ่งรู้ต่างกันตามอินทรีย์ คือ ตาอย่างหนึ่ง หูอย่างหนึ่ง

ถ. เป็นการรู้ในนามธรรม

ส. ถูกต้อง

ถ. และรูปธรรมละ

ส. รูปธรรมก็มี ถ้าไม่มี เห็น เห็นอะไร ได้ยินอะไร

ถ. สติเกิด รู้เฉพาะนามธรรมเท่านั้น ส่วนมากจะเกิดแต่นามธรรมเท่านั้น

ส. ก็แล้วแต่ ท่านผู้ฟังได้ยินเสียงอะไร

ถ. สมมติได้ยินเสียงคน

ส. ถ้าได้ยินเสียงคน ยังไม่รู้ว่า เสียงเป็นเพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง

ถ. แต่พอเรารู้ว่า เป็นเสียงคน ก็เป็นนามธรรมแล้ว

ส. เพราะฉะนั้น เวลาที่ระลึกที่เสียง คือ เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้น ไม่มีคน ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดในเสียง จึงจะเป็นการรู้ลักษณะของรูปธรรมซึ่งเป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ปรากฏแต่ละทาง เพราะฉะนั้น ต้องระลึกรู้ลักษณะของรูปธรรมด้วย ไม่ใช่ระลึกรู้แต่ลักษณะของนามธรรม

ถ. ระลึกที่ไร ก็รับทราบทุกทีว่า เป็นเสียงคน เสียงสัตว์

ส. เพราะว่ายังเป็นตัวตน เมื่อเป็นเสียงหนึ่งเสียงใดอยู่ ก็ยังไม่ใช่สภาพธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้น ต่อเมื่อใดรู้ว่า ขณะนี้ที่เสียงกำลังปรากฏเป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งและสติก็ดับ และสติก็ระลึกรู้ลักษณะของรูปอื่นหรือนามอื่นได้ จึงจะไม่ติดข้องผูกพันหมกมุ่นอยู่ในเสียงว่า ยังคงเป็นเสียงหนึ่งเสียงใดอยู่ มิฉะนั้น

ขณะที่กำลังฟังดนตรีชนิดหนึ่งชนิดใด ในความรู้สึกก็ยังรู้สึกว่า เป็นเสียงดนตรีชนิดนั้น อยู่เรื่อย ๆ ยังไม่ใช่เป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งที่ปรากฏและหมดไป ไม่ใช่สิ่งหนึ่ง สิ่งใดทั้งสิ้น

ถ. อย่างเสียงดนตรี เราฟังไปเรื่อย ๆ เราก็รู้ว่า เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง คือ เป็นสภาพรู้

ส. สภาพรู้มี ซึ่งไม่ใช่เสียง

ถ. และเราก็ตั้งใจที่จะฟังให้จบไป

ส. ก็เป็นลักษณะอาการที่จงใจ ซึ่งเกิดขึ้นและกั้ดับด้วย และจะต้องรู้ว่า สภาพที่จงใจก็เป็นธรรมชนิดหนึ่ง คือ ทั้งหมดต้องละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน

ถ. แต่ยังละความยินดีไม่ได้

ส. เพราะว่ายังไม่คลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน อย่าลืม เมื่อเริ่มรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมบ่อย ๆ เนือง ๆ จนกระทั่งอินทรีย์ ๕ เจริญแล้ว จะมีความรู้สึกได้ว่า ค่อย ๆ คลายการยึดถือสภาพธรรม

อย่างทางตาที่กำลังเห็น คลายการยึดถือว่า เป็นคน เป็นวัตถุ เป็นสิ่งต่าง ๆ บ้างหรือยัง ตรงตามความเป็นจริง เมื่อยังไม่คลายก็แสดงว่า จะต้องระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏและสภาพรู้ คือ นามธรรมบ้างรูปธรรมบ้างเรื่อย ๆ และเมื่อมีความรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเพิ่มขึ้น จะรู้ทันทีในขณะทีระลึกว่า ค่อย ๆ คลายการยึดถือว่าสิ่งที่กำลังปรากฏเป็นหนึ่งสิ่งใดแล้ว และการที่จะค่อย ๆ คลายได้ ก็เพราะสติระลึกรู้บ่อย ๆ เนือง ๆ แต่ผู้นั้นเป็นผู้ที่รู้ด้วยตนเอง เมื่อเริ่มจะคลายก็รู้ว่าการกำลังคลายการที่เคยยึดมั่นจริง ๆ ว่า สิ่งที่เห็นเป็นสัตว์ เป็นบุคคลต่าง ๆ

ถ. อย่างขณะที่เห็นตอนแรก ก่อนที่จะคิดว่าสว ย มีสติว่าไม่ใช่ตัวตน แต่ก็ยังเห็นว่าสว ยต่อไปอีก

ส. เพราะว่าสภาพธรรมแต่ละอย่างเกิดขึ้นและดับไปอย่างรวดเร็วมาก เพราะฉะนั้น เพียงชั่วขณะที่สติระลึกลักษณะที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม นี่คือการ

จริง เพราะว่าสภาพธรรมเกิดดับเร็วอย่างนี้ จึงต้องอบรมเจริญอินทรีย์ ๕ ในชีวิตประจำวันจริง ๆ และไม่ใช่แต่เฉพาะสิ่งที่ปรากฏทางตา หรือว่าเสียงที่ปรากฏทางหู กลิ่นที่ปรากฏทางจมูก รสที่ปรากฏทางลิ้น โผฏฐัพพะที่ปรากฏทางกายเท่านั้น แม้เรื่องราว ความคิดนึกทุกอย่าง ความชอบ ความชัง ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นอดีต หรือปัจจุบัน อารมณ์ใด ๆ ก็ตาม สติยังจะต้องระลึกรู้ตามความเป็นจริงในขณะที่สภาพธรรมนั้นปรากฏว่า เกิดขึ้นและหมดไป กว่าเอื้อมการที่เคยยึดถือสภาพธรรม และเรื่องราวต่าง ๆ เป็นจริงเป็นจังจะค่อย ๆ คลาย ผู้นั้นก็รู้ได้ว่า เพราะปัญญารู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเพิ่มขึ้น

เพราะฉะนั้น จะไม่มีความรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมและหวังว่า อยู่ ๆ ลักษณะของนามธรรมก็จะปรากฏชัดแจ้งเป็นนามธรรม รูปธรรมทางตาก็จะปรากฏเป็นรูปธรรม เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เพราะว่าที่จะเป็นอย่างนั้นได้ ต้องมีความรู้ในอาการที่ละคลายการยึดถือสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ที่ละเล็กทีละน้อย

ถ. อยากจะรู้ว่า ผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน กับหนึ่งจะสามารถบรรลุเป็นพระโสดาบันได้หรือไม่

ส. พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติและปรินิพพานไปแล้วก็พระองค์ แต่ว่าท่านผู้ฟังเป็นพระโสดาบันแล้วหรือยัง เพราะฉะนั้น ถ้าจะคิดถึงกาลข้างหน้าว่า หนึ่งกับ หรือแสนกับ ทำไมไม่ย้อนคิดถึงอดีตที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติและปรินิพพานไปแล้วก็พระองค์ ยังคงเป็นความหวังด้วยจำนวนว่า กี่วัน ก็เดือน ก็ปี แต่ที่ถูกละแล้ว ต้องเป็นการรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ทางตาที่กำลังเห็น ยังไม่คลายเลย เมื่อไรจะคลาย ถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และบังคับไม่ได้ด้วยที่จะให้สติเกิด แต่ต้องอาศัยสังขารขันธ์เป็นปัจจัยปรุงแต่ง

๑๑๘๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย
วันอาทิตย์ที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๒๕ - วันอาทิตย์ที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๒๖

ขอล่าวถึงบุคคลในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน เพื่อให้ท่านผู้ฟังได้
สำรวจศรัทธาในพระรัตนตรัยของท่านด้วยว่า มันคงมากน้อยแค่ไหน

อังคตตรนิกาย เอกาทสกนิบาต สุกตติสูตร ข้อ ๒๒๑

มีข้อความว่า

ครั้งนั้นแล ท่านพระสุกตติกับสัทธภิกษุเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาค
ได้ตรัสถามท่านพระสุกตติว่า

ดูกร สุกตติ ภิกษุนี้ชื่อไร

ท่านพระสุกตติกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุนี้ชื่อว่าสัทธะ เป็นบุตรอุบาสกผู้มีศรัทธา ออกบวช
เป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา พระเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สุกตติ ก็สัทธภิกษุนี้เป็นบุตรของอุบาสกผู้มีศรัทธา ออกบวชเป็นบรรพชิต
ด้วยศรัทธา ย่อมเห็นพร้อมในลักษณะของผู้มีศรัทธาทั้งหลายแลหรือ ฯ

ท่านพระสุกตติกราบทูลว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค บัดนี้เป็นกาลสมควรทรงแสดงลักษณะของผู้มีศรัทธา
นั้น ข้าแต่พระสุคต บัดนี้เป็นกาลสมควรทรงแสดงลักษณะของผู้มีศรัทธา นั้น ขอ
พระผู้มีพระภาคพึงตรัสลักษณะแห่งศรัทธาของผู้มีศรัทธาเถิด ข้าพระองค์จักทราบ
บัดนี้ว่า ภิกษุนี้จะเห็นพร้อมในลักษณะของผู้มีศรัทธาทั้งหลายหรือไม่ ฯ

ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน แม้ว่าท่านพระภิกษุทั้งสองเป็นผู้ที่
ออกบวชด้วยศรัทธา ก็ยังได้ไปเฝ้าเพื่อกราบทูลถามถึงแม่ลักษณะของผู้ที่มีศรัทธาว่า
เป็นอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สุกุมฺมิตฺติ ถ้าอย่างนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

ท่านพระสุกุมฺมิตฺติทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร สุกุมฺมิตฺติ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล สำรวมแล้วในปาติโมกขสังวร ถึง
พร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษทั้งหลายมีประมาณน้อย สมาทาน
ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

ดูกร สุกุมฺมิตฺติ ข้อที่ภิกษุเป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย
แม้นี้ ก็เป็นลักษณะแห่งศรัทธาของผู้มีศรัทธา ฯ

ซึ่งต่อไปท่านผู้ฟังจะได้ทราบว่า แม้แต่การที่จะเป็นผู้ที่ มีปกติเห็นภัยในโทษ
ทั้งหลายมีประมาณน้อย ก็เป็นผลของการเจริญอินทรีย์ ๕ คือ สัทธา วิริยะ สติ
สมาธิ ปัญญานั้นเอง สำหรับบรรพชิตก็จะต้องมีศรัทธา โดยเป็นผู้ที่ มีศีล สำรวมแล้ว
ในปาติโมกขสังวร สำหรับคฤหัสถ์ ก็ตามควรแก่ศีลของคฤหัสถ์ ถ้าขณะใดรักษาศีล
ของคฤหัสถ์ได้ ขณะนั้นก็ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีศรัทธา

เท่านั้นยังไม่พอ ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีสุตะมาก ทรงสุตะ สัมมสุตะ เป็นผู้ได้สดับ
มามาก ทรงไว้ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทสิฐิ ซึ่งธรรมทั้งหลายอันงาม
ในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อม
ทั้งพยัญชนะ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง

ดูกร สุกุมฺมิตฺติ ข้อที่ภิกษุเป็นผู้มีสุตะมาก ฯลฯ แทงตลอดด้วยดีด้วยทสิฐิ แม้
นี้ก็เป็นลักษณะแห่งศรัทธาของผู้มีศรัทธา ฯ

ท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่มีศรัทธาแน่ ๆ ที่ฟังพระธรรม แสดงให้เห็นว่า อบรมเจริญ
สัทธินทรีย์เพิ่มขึ้นด้วยการเป็นผู้ฟัง นอกจากเพียงการเป็นผู้มีศีล

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี

ดูกร สุกฺกติ ข้อที่ภิกษุเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี แม้นี้ ก็เป็นลักษณะแห่งศรัทธาของผู้มีศรัทธา ฯ

ใครไม่มีเพื่อนบ้าง ใครมีเพื่อนมาก ใครมีเพื่อนน้อย มีเพื่อนมากหรือเพื่อนน้อย อย่างไหนจึงจะดี ก็เป็นเรื่องที่น่าคิด

ที่จริงแล้ว ทุกท่านที่ศึกษาพระธรรม มีเพื่อน มีกัลยาณมิตร คือ พระธรรม ไม่ปราศจากพระธรรม เป็นเพื่อนได้ไหม เพราะว่าเพื่อนคือบุคคลที่ใกล้ชิด สนทนาคู่กัน เคย เพราะฉะนั้น ถึงแม้จะอยู่คนเดียวตามลำพัง จะมีกิเลสเป็นเพื่อน หรือว่า จะมีพระธรรมเป็นเพื่อน ต้องแล้วแต่ลักษณะของผู้ที่มีศรัทธา

ถ้าเป็นผู้ที่ไม่มีศรัทธา ก็มีกิเลสเป็นเพื่อนมากมาย อยู่คนเดียวอยู่ได้ แต่ว่าอยู่กับกิเลส ก็สนุกเหมือนกัน ใช่มั้ย แล้วแต่ความคิด แล้วแต่ความเพลิดเพลิน เพราะว่าบางคนชอบอยู่คนเดียว แต่การอยู่คนเดียวของผู้ที่ชอบอยู่คนเดียว อย่าลืมว่า อยู่ด้วยความชอบ เพราะฉะนั้น ยังคงมีเพื่อน คือ กิเลส และถึงแม้ว่าจะอยู่คนเดียว หรือว่า จะมีเพื่อนมากก็ตาม แต่ถ้ามีพระธรรมเป็นกัลยาณมิตร ขณะนั้นก็เป็นผู้ที่มีศรัทธา

ข้อความต่อไป เป็นชีวิตประจำวัน ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเครื่องกระทำให้เป็นผู้ว่าง่าย เป็นผู้อดทน เป็นผู้รับอนุศาสน์โดยเคารพ

ดูกร สุกฺกติ ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ว่าง่าย เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมเครื่องกระทำให้เป็นผู้ว่าง่าย เป็นผู้อดทน เป็นผู้รับอนุศาสน์โดยเคารพ แม้นี้ ก็เป็นลักษณะแห่งศรัทธาของผู้มีศรัทธา ฯ

คนว่าง่ายกับคนดีมี ๒ ประเภท คนที่ว่าง่าย คือ พิจารณาเหตุผลในพระธรรม น้อมที่จะปฏิบัติตามโดยถูกต้อง โดยดี แต่ถ้าเป็นผู้ที่ว่าง่าย แม้ว่าจะพระธรรมจะทรงแสดงไว้โดยละเอียดเพียงใดก็ตาม ก็ไม่เป็นผู้ที่น้อมประพฤติปฏิบัติตามโดยถูกต้อง นั่นเป็นผู้ที่ว่าง่าย

ข้อความต่อไป เป็นชีวิตประจำวันสำหรับผู้ที่มีศรัทธา พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในกรณียกิจทั้งสูงและต่ำของเพื่อนสหพหุมจารีทั้งหลาย ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอันเป็นอุปายในกรณียกิจนั้น อาจทำ อาจจัดได้

ดูกร สุภูติ ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้าน ฯลฯ อาจทำ อาจจัดได้ แม้นี้ ก็เป็นลักษณะแห่งศรัทธาของผู้มีศรัทธา ฯ

ท่านผู้ฟังมีเพื่อนที่ขยันบ้างไหม ช่วยทุกอย่าง ไม่ว่าจะมียิจการงานอะไรไม่เคยปฏิเสธ และเป็นผู้ที่สามารถจะจัดทำให้ได้อย่างดี นั่นคือลักษณะของผู้ที่มีศรัทธา เพราะเป็นผู้ที่กุศลจิตเกิดที่จะช่วยอนุเคราะห์ สงเคราะห์บุคคลอื่น

เพราะฉะนั้น ก็เป็นชีวิตประจำวัน ไม่ใช่ว่าผู้ที่จะเจริญปัญญา หรืออินทรีย์ ๕ จะต้องไปอยู่ที่หนึ่งทีใด และไม่ทำกิจการงานให้ใครทั้งสิ้น ไม่ใช่อย่างนั้น แต่เป็นผู้ที่รู้จักตัวเอง และกุศลจิตเพิ่มขึ้น สามารถที่จะช่วยเหลือบุคคลอื่น จัดทำสิ่งที่สามารถจะจัดทำได้

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุที่มีศรัทธา ต้องเป็นผู้ไคร่ธรรม กล่าวคำเป็นที่รัก ... เป็นผู้ที่ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม ... สำหรับผู้ที่มีศรัทธามั่นคงขึ้นก็ได้ตามปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบากซึ่งฉนวน ๔ อันมีในจิตอันยิ่ง ... ตลอดไปจนกระทั่งถึงสามารถที่จะระลึกชาติได้ สามารถที่จะมีจักขุทิพย์ เห็นจุติและปฏิสนธิของหมู่สัตว์ซึ่งเป็นไปตามกรรม ตลอดไปจนถึงสามารถดับกิเลสเป็นพระอรหันต์ได้

ซึ่งทั้งหมดนี้ก็มาจากความเป็นผู้ที่มีศรัทธา เพราะฉะนั้น ชีวิตของพระอริยะก็
ไม่ต่างกับชีวิตของพุทธบริษัทในชีวิตประจำวัน แล้วแต่เพศ แล้วแต่ความสามารถ
แล้วแต่กำลังของศรัทธา ซึ่งข้อความตอนท้ายของพระสูตรนี้ มีว่า

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างนี้ ท่านพระสุภูติได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ลักษณะศรัทธาของผู้มีศรัทธาที่พระผู้มีพระภาคตรัสนี้
นั้น มีพร้อมอยู่แก่ภิกษุนี้ และภิกษุนี้ย่อมเห็นพร้อมในลักษณะศรัทธาของผู้มีศรัทธา
เหล่านี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุนี้เป็นเป็นผู้มีศีล ... สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบท
ทั้งหลาย ภิกษุนี้เป็นผู้มีสุตะมาก ... ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้ง
พยัญชนะ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง ภิกษุนี้เป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ภิกษุนี้
เป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเครื่องกระทำให้เป็นผู้ว่าง่าย เป็นผู้อดทน เป็นผู้รับ
เอาอนุศาสน์โดยเคารพ ภิกษุนี้เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในกรณียกิจทั้งหลายทั้งสูง
และต่ำของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณา
อันเป็นอุบายในกรณียกิจนั้น อาจทำ อาจจัดได้ ภิกษุนี้เป็นผู้ใคร่ในธรรม กล่าวคำ
อันเป็นที่รัก เป็นผู้มีความปราโมทย์ยิ่งในธรรมอันยิ่ง ในวินัยอันยิ่ง ภิกษุนี้เป็นผู้
ปรารถนาความเพียร มีกำลัง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม ภิกษุนี้
เป็นผู้ได้ตามปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบากซึ่งฉนวน ๔ ... ตลอดไป
จนกระทั่งถึงการระลึกชาติ และมีจักขุทิพย์ สามารถที่จะเห็นจุติและปฏิสนธิ และเป็น
ผู้ที่ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ ...

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ลักษณะศรัทธาของผู้มีศรัทธาที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว
นี้ มีพร้อมอยู่แก่ภิกษุนี้ อนึ่ง ภิกษุนี้จักปรากฏในลักษณะศรัทธาของผู้มีศรัทธาเหล่านี้
พระเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดีละ ฯ สุภูติ อุกร สุภูติ ถ้าเช่นนั้นเธอพึงอยู่กับสัทธภิกษุนี้เถิด

ดูกร สุกุมฺมิตฺติ อนึ่ง เธอพึงหวังจะมาเยี่ยมเยือนตถาคตในกาลใด ในกาลนั้น เธอกับสัทธภิกษุนี้ พึงเข้ามาเยี่ยมเยือนตถาคตเถิด ฯ (เพราะเป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วย ศรัทธา)

จบ สูตรที่ ๔

จะก็ภาพ ก็ชาติ แทนที่จะคิดถึงกาลข้างหน้า ซึ่งไม่มีใครสามารถจะรู้ได้ แต่ที่ผ่านมาแล้วและศรัทธาในชาตินี้ จะปรากฏให้เห็นเป็นของแต่ละบุคคลจริง ๆ ว่า เป็นผู้มีศรัทธาแค่ไหน ซึ่งก็ยังไม่พอ ยังจะต้องอบรมเจริญศรัทธาจนกว่าจะรู้แจ้ง อริยสัจธรรม

ถ. ผมยังสงสัยเรื่องของรูปารมณฺ์ ไม่ทราบว่าจะขุวิญญูณรู้อะไรกันแน่ ตามปกติก็รู้อยู่แล้วว่า ขุวิญญูณมีปรมาตมธรรมเป็นอารมณ์ คือ รูปารมณฺ์ แต่ปกติเวลาเห็นสีเขียว ขุวิญญูณรู้สีเขียวด้วยหรือเปล่า

สุ. ชีวิตประจำวันตามปกติ บางทีท่านผู้ฟังอาจจะคิดถึงชื่อของสีต่าง ๆ แทนที่จะรู้ว่า ถ้าไม่เรียกชื่อนั้น ๆ คือ ไม่จำเป็นต้องเรียกชื่อสีเขียว สีแดง สีฟ้า สีดำ หรือสีอื่นใด แต่ให้ทราบว่าขณะนี้มีการเห็น เพราะฉะนั้น ในขณะที่กำลังเห็นนี้ อะไรปรากฏ ถ้าไม่อยากจะบอกว่าสีอะไร ก็ไม่มีใครว่าอะไร เพราะว่ามีสภาพธรรมที่สามารถปรากฏทางตาในขณะที่กำลังเห็น สภาพธรรมที่สามารถปรากฏทางตาได้นั้น เป็นสิ่งที่มีจริง ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติว่า รูปายตนะ หรือรูปารมณฺ์ หรือ วัณโณ แล้วแต่ท่านผู้ฟังจะใช้คำอะไรก็ได้ แต่ให้สติสามารถระลึกได้ว่า ในขณะนี้ มีสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา

โดยนัยของอินทรีย์ ๕ คือ ตา ๑ หู ๑ จมูก ๑ ลิ้น ๑ กาย ๑ การที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของอินทรีย์ ๕ และอารมณ์ของอินทรีย์ ๕ ก็เพื่อให้สามารถรู้ในลักษณะของสภาพที่ไม่ใช่ตัวตนของสิ่งซึ่งมีปรากฏ เช่น เสียง ก็เป็นสิ่งที่มีจริง แต่มีความรู้ว่าเป็นอนัตตาหรือยัง หรือว่าได้ยิน ก็เป็นสิ่งที่มีจริง กำลังได้ยินอยู่ แต่มีความรู้ว่าเป็นอนัตตาบ้างหรือยัง ฉนั้นใด ทางตาซึ่งกำลังเห็น ก็มีสิ่งซึ่งปรากฏ

โดยสภาพตามความเป็นจริงของสิ่งที่ปรากฏทางตาจะเป็นตัวตนไม่ได้ เพราะเป็นแต่เพียงลักษณะที่สามารถปรากฏเมื่อกระทบตาเท่านั้น จะไม่ปรากฏทางอื่นเลย

การที่จะรู้ว่าเป็นอนัตตาจริง ๆ ต้องแยกขาดอินทรีย์แต่ละอินทรีย์ ซึ่งปกติแล้วเกิดดับสืบทอดกันจนทำให้ปรากฏเสมือนว่า เห็นคน หรือว่าได้ยินเสียงคน หรือว่าเรื่องราวต่าง ๆ แต่ถ้าสามารถจะระลึกรู้ลักษณะของอินทรีย์แต่ละอินทรีย์จนสภาพธรรมปรากฏแยกขาดกันจริง ๆ จะรู้ว่า ที่เห็นในขณะนี้แค่ไหน แค่ว่าเท่านั้นเอง ตาที่อยู่ตรงไหน การเห็นที่กำลังเห็นในขณะนี้ก็อยู่ตรงนั้น ข้างหลังไม่เห็น ที่เท้าไม่เห็น ที่แขนไม่เห็น

เพราะฉะนั้น ถ้าสติระลึกจริง ๆ ก็สามารถรู้ได้ว่า สภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ไม่ได้ต่อไปถึงทางอื่นเลย ไม่ได้ต่อไปถึงทางหู ไม่ได้ต่อไปถึงทางจมูก ไม่ได้ต่อไปถึงทางลิ้น ไม่ได้ต่อไปถึงทางกาย เพราะฉะนั้น ถ้ายังไม่รู้สึกวาทา สภาพธรรมเพียงปรากฏแค่ว่า ในขณะที่กำลังกระทบตาเท่านั้น ถ้ายังไม่ระลึกอย่างนี้จริง ๆ ไม่สามารถเห็นความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมที่ปรากฏและจิตที่เห็นวาทา แม้สภาพรู้ที่เกิดขึ้นรู้ได้ ก็เพราะมีสิ่งซึ่งกระทบตา จิตเห็นจึงเกิดขึ้นเห็นในขณะนี้ได้

หรือในขณะที่กำลังได้ยินเสียง ถ้าใครจะระลึกลักษณะของนามธรรมซึ่งเป็นสภาพรู้ในขณะที่ได้ยินเสียง ที่สภาพรู้เสียงจะเกิดขึ้นได้ ก็เพราะเสียงกระทบ สภาพรู้เสียงในขณะนี้จึงเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น จิตจึงเป็นปัจจุบันชั่วขณะที่กำลังรู้อารมณ์หนึ่ง ๆ เท่านั้นเอง

เพราะฉะนั้น ทางตา ไม่ต้องคิดถึงชื่อของสีต่าง ๆ ลักษณะใดก็ตามที่กำลังปรากฏ นั่นคือสภาพธรรมที่เป็นรูปารมณหรือรูปายตนะ จึงสามารถกระทบตาและปรากฏทางตาได้

ถ. พระผู้มีพระภาคทรงแสดงลักษณะของรูปารมณนี้กว้างขวางมากมาย ซึ่งผมย่อลงมาว่า มีสี ๑ และสัณฐาน ๑ รูปารมณสัณฐาน คือ เรียว กลม รี เหลี่ยม เพราะฉะนั้น ผู้ที่เพ่งกลืน มีวงกลม ๆ และมีสีเขียว ขณะที่เพ่งวงกลม วงกลมสีเขียว สีเขียวนั้นเป็นบัญญัติ และที่ว่าจักขุวิญญาณรู้ปรมัตถอารมณ์ ...

ส. ท่านผู้ฟังอย่าปนบัญญัติของกสิณกับปรมัตถธรรมที่ปรากฏทางตา สำหรับบัญญัติที่เป็นอารมณ์ของกสิณ แม้หลับตาก็เห็นจึงเป็นบัญญัติ แต่ขณะนี้ กำลังลืมตา เพราะฉะนั้น สภาพที่กำลังปรากฏไม่ใช่บัญญัติ เป็นปรมัตถธรรม รูปดี เป็นปรมัตถธรรมหนึ่งใน ๒๔ รูป ไม่ใช่บัญญัติ รูปสีในที่นี้หมายความว่าสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ถ้าถามว่าสีอะไร คำเดียวเท่านั้น จะเป็นสีอะไร ก็ต้องตอบมาหนึ่งสี แน่ ๆ ไซ้ไหม แต่ไม่ใช่เพียงสีเดียว สีใด ๆ ก็ตามถ้าไม่กระทบตา จะมีการเห็น จะมีการรู้ได้ไหม แต่ที่จะรู้ว่าเป็นสีใด หรือว่าจะเห็นสิ่งที่มีรูปร่างสัญญาณใด ก็เพราะสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่กระทบตาแล้วปรากฏให้เห็นก่อน

๑๑๙๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๖

ถ. ขณะทีสี่เขียวมากระทบ จักขุวิญญาณรู้ว่าเป็นสี่เขียวหรือ

ส. จักขุวิญญาณทำกิจเห็น จักขุวิญญาณจะไม่กระทำกิจใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากกิจเห็น เช่นเดียวกับโสตวิญญาณจะไม่ทำกิจใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากกิจได้ยิน

ถ. หมายความว่า ถ้ารู้ว่าเป็นสี่เขียว ต้องถึงมโนทวารแล้ว ใช่ไหม

ส. ท่านผู้ฟังถามว่า รู้ว่าเป็นสี่เขียว หมายความว่า ท่านผู้ฟังเห็นสี่เขียว หรือว่าไม่เห็นสี่เขียว

ถ. เห็นสี่เขียว และรู้สี่เขียวหรือยังที่จักขุวิญญาณ

ส. ดิฉันไม่เข้าใจ เห็นสี่เขียว กับรู้สี่เขียว หมายความว่า รู้ชื่อ หรือว่าอย่างไร รู้ว่าชื่อสี่เขียวหรือ

ถ. ลักษณะของสี่เขียว หรือชื่อสี่เขียว ก็อันเดียวกัน

ส. ทางตาเห็นสิ่งที่ปรากฏ วิถีจิตทางตาดับหมดแล้ว ภาวจิตเกิดขึ้น มโนทวารวิถีจิตเกิด รับรู้สิ่งที่ทางตาเห็น ซึ่งเป็นปรมัตถอารมณ์ สี่เดียวกันไม่ต่างกันเลย เมื่อมโนทวารวิถีจิตวาระนั้นดับไปแล้ว ภาวจิตดับ จะนึกถึงคำว่า เขียว ก็ต้องเป็น มโนทวารวิถีจิตวาระต่อไป ไม่ใช่ในวาระที่กำลังมีปรมัตถเป็นอารมณ์เช่นเดียวกับทางปัญจทวาร

ถ. รูปร่างสัญญาณ ที่ว่าหกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม ในเมื่อเป็นรูปารมณ์ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของการสังวร ไม่ให้ถือโดยนิमितอนุพยัญชนะ สี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม ถือว่าเป็นนิमितอนุพยัญชนะหรือเปล่า

ส. เป็นนิमित เป็นรูปร่างสัญญาณ อนุพยัญชนะเป็นส่วนละเอียดกว่านั้นอีก

ถ. ในเมื่อเป็นปรมัตถอารมณ์ เราจะไม่ถือโดยนิमितอนุพยัญชนะ เราจะต้องปฏิบัติอย่างไร

ส. รู้ว่าเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา เมื่อยังไม่เคยระลึกอย่างนี้ การฟังบ่อย ๆ จะได้ทราบว่า เคยเห็นเป็นคน เป็นสัตว์ คือ อตตสัญญา อย่าลืมสัญญาเจตสิกเป็นสภาพจำ ทันทิที่เห็นก็จำ แต่จำผิดมานานแสนนาน คือ จำว่าเป็นอตต เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด กว่าจะเปลี่ยนจากอตตสัญญาเป็นอนัตตสัญญา คือสัญญาที่จำว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน จะต้องอบรมเจริญสติให้ระลึกได้ในขณะที่กำลังเห็น และน้อมที่จะรู้ว่าเป็นเพียงสภาพธรรมที่ปรากฏทางตาเท่านั้นเอง

ส่วนการที่จะนึกถึงคนนั้นคนนี้ นิ่งที่นั่นที่นี้ นิ่งไม่ใช่เรื่องของทางตาที่เพียงเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา แต่เป็นการนึกถึงรูปร่างสัณฐานและเรื่องราวของสิ่งซึ่งเคยจำได้ว่าเป็นสัตว์ หรือเป็นบุคคล หรือเป็นสิ่งของต่าง ๆ

ถ้าไม่มีการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตาให้ถูก ให้ตรง จะไม่คลายอตตสัญญา ที่เคยเป็นสัตว์ เป็นบุคคล ซึ่งตามความเป็นจริง ก็คือ เป็นเพียงสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาเท่านั้น

และขอให้คิดถึงอวิชชาของแต่ละท่าน ก่อนที่จะคลายอตตสัญญาจนกระทั่งสามารถที่จะประจักษ์แจ้งจริง ๆ ว่า สภาพธรรมที่ปรากฏไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน จะเห็นได้ว่า ทำไมเพียงหลับตาแล้วไม่เห็นก็ยังไม่ยอมที่จะรู้จริง ๆ ว่า แท้ที่จริงสิ่งที่ปรากฏทางตาก็เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น ทำไมยังจำว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคลต่าง ๆ โดยยึดถือว่า กำลังเห็นสิ่งหรือวัตถุบุคคลต่าง ๆ ในเมื่อเพียงหลับตาก็น่าจะชัดเจนแล้วว่าสิ่งนั้นไม่ปรากฏ เพราะฉะนั้น รูปารมณ์หรือรูปายตนะ หรือสีสน်วณณะ ก็เป็นเพียงสิ่งซึ่งเมื่อมีจักขุปสาท ลืมตาแล้วก็เห็นเท่านั้นเอง

ให้เห็นถึงความเหนียวแน่นของอวิชชา แม้ว่าสภาพธรรมจริง ๆ จะเป็นอย่างนั้น แต่ทันทีที่ลืมตา ถ้าสติไม่ระลึกจริง ๆ ไม่พิจารณาจริง ๆ ไม่น้อมที่จะรู้ลักษณะที่แท้จริงของรูปารมณ์ ก็ยังละคลายอตตสัญญาไม่ได้ และอตตสัญญาก็ไม่ใช่ว่าจะหมดไปทันทีทันใด แต่ผู้นั้นจะรู้ว่า ทางตา สติเริ่มระลึกศึกษาบ้างหรือยัง และเมื่อเริ่มระลึกศึกษาแล้วบ่อย ๆ เนือง ๆ ไม่ต้องคิดถึงวันเดือนปีว่ากี่ครั้ง แต่ความรู้ที่ได้รับฟังและ

น้อมมาพิจารณา ปຽງแต่งให้เกิดปัญญาที่เข้าใจถูกในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ แค่นี้เห็นเท่านั้นจริง ๆ

ดูเป็นของธรรมดา แต่วิชาปิดบังไม่ยอมให้เห็นว่า สภาพธรรมแต่ละอย่างเป็นอนัตตาอย่างไร จึงต้องอาศัยการระลึกได้ และอาศัยการฟังแล้วฟังอีก ฟังบ่อย ๆ ฟังไปเรื่อย ๆ เป็นปัจจัยปຽງแต่งให้ปัญญาเจตสิกเจริญขึ้น ในขณะที่สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

บางท่านห่วง เวลาที่สติเกิดแล้ว ทำไมยังมีโลภะ ทำไมไม่ละโลภะ โลภะยังละไม่ได้แน่นอน ตราบใดที่ปัญญายังไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงนามธรรมที่กำลังรู้ คือ เห็น หรือว่าเป็นแต่เพียงนามธรรมที่กำลังรู้ คือ ได้ยิน หรือว่าเป็นแต่เพียงนามธรรมที่กำลังคิดนึกเรื่องราวต่าง ๆ ถ้ายังไม่รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่ต้องห่วงว่าทำไมโลภะจึงยังมี เพราะตามข้อความในพระสูตรที่ได้แสดงแล้วว่า การที่จะละภพชาติสังสารวัฏได้ ก็ต้องละโลภะ โทสะ โมหะ และการที่จะละโลภะ โทสะ โมหะได้ ต้องละสังกายทิฐิ วิจิกิจฉาก่อน มิฉะนั้นแล้ว ไม่สามารถจะละได้

สำหรับการอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นปกติในชีวิตประจำวัน ตามแต่วิถีชีวิตของแต่ละท่านจะเกิดขึ้นเป็นไปอย่างไร ก็จะต้องระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นและกำลังปรากฏในขณะนั้น

ขออ่านจดหมายท่านผู้ฟังท่านหนึ่งซึ่งอยู่ต่างประเทศ แต่ท่านได้อัดเทปเรื่องแนวทางเจริญวิปัสสนาตั้งแต่ต้นจนจบ และรับฟังโดยตลอดเรื่อย ๆ

ข้อความตอนหนึ่งมีว่า

การฟังธรรมทำให้ดิฉันมีความมั่นใจ เข้าใจเพิ่มขึ้น หวันไหว้น้อยลง ความหม่นหมองของอารมณ์ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวก็ยังมี แต่สั้นเข้า แต่ก็เกินพอที่จะเจริญสติ ความไม่เที่ยงนี้เป็นทุกข์จริง ๆ การดิใจ อยากสุขให้นานอีกหน่อยก็ทุกข์จริง ๆ ถ้ามีทางที่คนเราไม่ต้องมาอดทนต่อการสะสมอบรมปัญญาบารมี และบรรลุนิพพานได้ด้วยความสะดวกอย่างเดียวย่าง ๆ ก็ดีซิคะ ไม่ต้องมาเพียรละทุกสิ่งทุกอย่างอย่างนี้ แต่

เมื่อได้ทราบแน่แล้วว่า มีอยู่ทางเดียว ก็ก้มหน้าก้มตาฝนทั้งให้เป็นเข็ม กว่าจิตใจจะยอมรับความจริง ความไม่มีตัวตน ความเป็นผู้มีกิเลส ย่อมพิจารณาดูกิเลสของตัวเอง ไม่ว่าจะอย่างละเอียด อย่างหยาบ อย่างไหนพอจะได้ อย่างไหนยังละไม่ได้ ยิ่งฟังมาก พิจารณามาก ยิ่งเห็นว่าตัวเองไกลจากความ เป็นพระอริยะเพียงไร เวลานี้ขออธิษฐาน เพียงเกิดชาติใดหนใด ขอให้ได้พบพระพุทธศาสนาเถิด ขอให้ได้มีโอกาสเจริญวิปัสสนาเถิด ...

นี่คือผลของการฟัง เพื่อให้รู้ความจริงว่า การอบรมเจริญปัญญาเป็นเรื่องละเอียดที่ต้องอาศัยความเพียร ซึ่งต้องอดทนอย่างยิ่ง ไม่ใช่อดทนเพียงชาตินี้ชาติเดียว ต้องอดทนไปเรื่อย ๆ จนกว่าสติจะมีกำลังคมกล้า สามารถที่จะประจักษ์แจ้งสภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริงได้

ขอกล่าวถึงข้อความโดยตรงจากพระไตรปิฎก เรื่องอินทรี ๕ ซึ่งมีมากในพระไตรปิฎก เพื่อให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณาข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงในแต่ละพระสูตร

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ปุพพโกฏฐิกสูตร มีข้อความที่แสดงให้เห็นว่า แม้ว่าจะได้ฟังพระธรรมจากพระผู้มีพระภาคโดยละเอียดเพียงไรก็ตาม ก็จะต้องอบรมเจริญปัญญาเพื่อประจักษ์แจ้งสภาพธรรมนั้นด้วยตนเอง ไม่ใช่เพียงพระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงแล้ว เป็นความจริงอย่างนั้น แต่ผู้ฟังจะต้องน้อมประพฤติปฏิบัติจนกว่าธรรมที่ได้ฟังนั้น จะแจ่มแจ้งด้วยตัวของตนเอง

ข้อความใน **ปุพพโกฏฐิกสูตร** มีว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปุพพโกฏฐิกะ ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรมา แล้วตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร เธอเชื่อหรือว่า สัตินทรีที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด วิริยินทรี ๗๗

ปัญญินทรีย์ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด.

อมตะ คือ พระนิพพาน เพราะฉะนั้น การที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏแต่ละขณะในขณะนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสถามท่านพระสารีบุตรว่า เธอเชื่อหรือว่า สัทธินทรีย์ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

ไม่ทราบท่านผู้ฟังเคยสงสัยบ้างหรือเปล่าว่า ที่สติเกิดชนิดหนึ่ง ครั้งหนึ่ง กำลังระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ อย่างนี้หรือจะทำให้สามารถรู้แจ้งนิพพานได้ในวันหนึ่ง ซึ่งแม้พระผู้มีพระภาคก็ตรัสถามท่านพระสารีบุตรอย่างนั้น

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในเรื่องนี้ข้าพระองค์ไม่ถึงความเชื่อต่อพระผู้มีพระภาคว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ด้วยว่าอมตะนั้น ชนเหล่าใดยังไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ทราบ ไม่กระทำให้แจ้ง ไม่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นพึงถึงความเชื่อต่อชนเหล่าอื่นในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

แสดงให้เห็นว่า มีบุคคล ๒ จำพวก คือ บุคคลพวกหนึ่งอบรมเจริญอินทรีย์ แต่ว่า ยังไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ทราบ ไม่กระทำให้แจ้ง เพราะฉะนั้น บุคคลนั้น พึงถึงความเชื่อต่อชนเหล่าอื่น แต่สำหรับอีกพวกหนึ่ง คือ

ก็แลอมตะนั้น ชนเหล่าใดรู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นหมดความเคลือบแคลงสงสัยในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

สำหรับท่านพระสารีบุตรเอง ท่านกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อมตะนั้น ข้าพระองค์รู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ข้าพระองค์จึงหมดความเคลือบแคลงสงสัยในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อํนํบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด.

ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสซ้ำ โดยตรัสว่า

ดีละ ฯ สารีบุตร ... สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อํนํบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด.

จบ สูตรที่ ๔

ท่านผู้ฟังมีศรัทธา ศรัทธาของท่านผู้ฟังเป็นสัทธินทรีย์หรือยัง และเป็นเมื่อไร เป็นในขณะไหน เพราะฉะนั้น ศรัทธากับสัทธินทรีย์ต่างกันอย่างไร

ถ้ามีท่านที่มีความสนใจ มีศรัทธาไปวัด ควรอนุโมทนาหรือยัง หรือต้องพิจารณาก่อน เพราะบางทีลักษณะภายนอกอาจจะดูเหมือนมีศรัทธา แต่จะเป็นศรัทธาหรือเปล่า

ศรัทธาเป็นโสภณธรรม เป็นธรรมฝ่ายดี เป็นสภาพที่ผ่องใส ปราศจากอกุศลธรรม แต่ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติ ก็ยากที่จะแยกได้ว่า ขณะที่อาการภายนอกดูเหมือนศรัทธา แท้ที่จริงแล้วขณะนั้นเป็นศรัทธา หรือว่าเป็นโลกมุลจิตทวิฏฐิตสัมปยุตต์ ประกอบด้วยความเห็นผิด

เพราะฉะนั้น พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่จะทำให้รู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริง เป็นผู้ที่ตรงต่อลักษณะของสภาพธรรม ถ้าไม่รู้ลักษณะของศรัทธาก็ย่อมเจริญศรัทธาไม่ได้ และย่อมเจริญสัทธินทรีย์ไม่ได้ด้วย

ถ. เรื่องของศรัทธานี้ก็น่าคิด ศรัทธามี ๒ ลักษณะ ลักษณะที่เชื่อก็เป็นศรัทธา ลักษณะที่เลื่อมใสก็เป็นศรัทธา เชื่อนี้ต้องพิจารณาแล้วเชื่อ จึงเป็นศรัทธา ถ้ายังไม่พิจารณาแล้วเชื่อ ไม่เชื่อว่าเป็นศรัทธา ในอัฐสาลินีท่านก็มีคำถามคำตอบว่า ผู้ที่มีความเห็นผิด เช่น ลูกศิษย์ของครูทั้ง ๖ ในครั้งพุทธกาล แสดงธรรมอะไรให้

ลูกศิษย์ของท่านเชื่อแล้ว เป็นศรัทธาหรือไม่ ท่านก็ตอบว่า ไม่ใช่ศรัทธา ที่เชื่อศาสนา ทั้งที่เห็นผิด เป็นลักษณะที่รับคำเท่านั้น ซึ่งขณะนั้นเป็นทวิฐู ไม่ใช่ศรัทธา

และที่อาจารย์ถามว่า เมื่อไรเป็นศรัทธา เมื่อไรเป็นสัทธินทรีย์ ก็คือในขณะที่ เจริญสติปัฏฐาน ถ้าสติระลึกรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ขณะนั้นเป็นสัทธินทรีย์ ใสใหม่

ส. ใส แต่ถ้ามีศรัทธา แต่ยังไม่มีการรู้ลักษณะของสภาพธรรม ขณะนั้นก็ยังไม่เป็นอินทรีย์ ๕

ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิตามรรค มหาวรรค ญาณกถา ข้อ ๗๔
มีข้อความว่า

ชื่อว่าภาวนา ด้วยอรรถว่าอินทรีย์ทั้งหลายมีกิจเป็นอย่างเดียวกันอย่างไร

เวลาที่ได้อธิบายว่า อินทรีย์ ๕ คັນหุ หมายถึงอินทรีย์ ๕ ซึ่งเป็นไปในการเจริญสติปัฏฐานที่จะทำให้โลกุตตรอินทรีย์ ๓ คือ อนัญญาตัญญูสสามีดินทรีย์ ๑ อัญญินทรีย์ ๑ และอัญญาตาวินทรีย์ ๑ เกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น แสดงให้เห็นว่า สัทธากดี วิริยะก็ดี สติก็ดี สมาริกดี ปัญญา ก็ดี ถ้าไม่มีกิจเป็นอันเดียวกัน คือ เพื่อการรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ยังไม่ใช่อินทรีย์ ๕

ชื่อว่าภาวนา ด้วยอรรถว่าอินทรีย์ทั้งหลายมีกิจเป็นอย่างเดียวกันอย่างไร

เมื่อพระโยคาวจรละกามฉันทะ อินทรีย์ ๕ มีกิจเป็นอย่างเดียวกันด้วยสามารถ เนกขัมมะ เพราะฉะนั้น ชื่อว่าภาวนา ด้วยอรรถว่าอินทรีย์ทั้งหลายมีกิจเป็นอย่างเดียวกัน เมื่อละพยาบาท อินทรีย์ ๕ มีกิจเป็นอย่างเดียวกันด้วยสามารถความ ไม่พยาบาท ฯลฯ เมื่อละกิเลสทั้งหมด อินทรีย์ ๕ มีกิจเป็นอย่างเดียวกันด้วยสามารถอรหัตตมรรค เพราะฉะนั้น ชื่อว่าภาวนา ด้วยอรรถว่าอินทรีย์ทั้งหลาย มีกิจเป็นอย่างเดียวกัน ชื่อว่าภาวนา ด้วยอรรถว่าอินทรีย์ทั้งหลายมีกิจเป็นอย่างเดียวกัน อย่างนี้ ฯ

แสดงว่า อินทรีย์ ๕ เจริญพร้อมกัน เมื่อเป็นการอบรมเจริญสติปัฏฐาน เพื่อรู้แจ้งอริยสัจธรรม

สำหรับเรื่องของอินทรีย์ ๕ จะเห็นได้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงให้พยานะว่า ชื่อว่าภาวนา คือ การอบรมจนกว่าจะเกิดขึ้น ด้วยอรรถว่าอินทรีย์ทั้งหลายมีกิจเป็น อย่างเดียวกัน ในขณะที่สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

เมื่อพระโยคาวจรละกามฉันทะ พระโยคาวจรไม่ใช่ใครอื่นไกล ไม่ใช่ฤๅษีโยคี ในป่า แต่หมายถึงผู้ที่มีความเพียรระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และ ไม่ใช่ละแต่กามฉันทะ คือ ความพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะเท่านั้น ข้อความต่อไปมีว่า เมื่อละพยาบาท และเมื่อละกิเลสอื่น ๆ ทั้งหมด ชื่อว่าภาวนา ด้วยอรรถว่าอินทรีย์ทั้งหลายมีกิจเป็นอย่างเดียวกัน

และในขณะที่กำลังฟังด้วยความสนใจ ศึกษาเรื่องของอินทรีย์ แต่ว่าสติยังไม่ได้ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น ก็เป็นการอบรมเจริญปัญญา ซึ่งเป็น การศึกษาโดยลำดับ เพราะปัญญาขั้นสูงสุด คือ ขั้นอรหัตตมรรค ย่อมจะมีไม่ได้ ถ้าไม่มีการศึกษาโดยลำดับขั้น

